

MISCELLANEA

Robert Syrwid

Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie
rosyrwid11@wp.pl • <https://orcid.org/0000-0001-7090-0352>

Ze Lwowa na Warmię. Marian Krykiewicz (1891–1976) – inżynier-architekt, działacz społeczny, malarz i rysownik

From Lviv to Warmia. Marian Krykiewicz (1891–1976)
– engineer-architect, social activist, painter and sketch artist

Von Lemberg nach Ermland. Marian Krykiewicz (1891–1976)
– Ingenieur-Architekt, sozialer Aktivist, Maler und Zeichner

Słowa kluczowe: architektura, Lwów, Olsztyn, biografistyka polska XX wieku, Marian Krykiewicz (1891–1976)

Keywords: architecture, Lviv, Olsztyn, Polish biographies of the 20th century, Marian Krykiewicz (1891–1976)

Schlüsselwörter: Architektur, Lwów [Lemberg], Olsztyn [Allenstein], polnische Biografistik des 20. Jahrhunderts, Marian Krykiewicz (1891–1976)

STRESZCZENIE

Artykuł poświęcony życiu oraz działalności Mariana Krykiewicza. Podjęto w nim próbę rekonstrukcji jego aktywności zawodowej, społecznej i artystycznej, podzielonej na dwa zasadnicze okresy czasowe. Urodzony we Lwowie, absolwent miejscowej Politechniki, był architektem oraz radnym miejskim w okresie II Rzeczypospolitej. Po drugiej wojnie światowej osiadł na stałe w Olsztynie, gdzie pracował jako inspektor w Wydziałach Odbudowy i Przemysłowym Urzędzie Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski i Urzędzie Wojewódzkim – a następnie w Zarządzie Budynków Mieszkalnych – oraz projektant w Wojewódzkim Biurze Projektów Budownictwa Wiejskiego. Jednocześnie pełnił też różne funkcje społeczne będąc, m.in. prezesem Zarządu Oddziału „Caritasu” i opiekunem zabytków. Osobną część jego zainteresowań wypełniała amatorska twórczość artystyczna w zakresie malarstwa i rysunku, ze szczególnym uwzględnieniem regionalnej architektury zabytkowej.

ABSTRACT

The article is devoted to the life and actions of Marian Krykiewicz. It attempts to reconstruct his professional, social and artistic activity, divided into two main time periods. Born in Lviv, this graduate of the local University of Technology was an architect and city councilor during the Second Polish Republic. After World War II, he settled permanently in Olsztyn, where he worked as an inspector in the Reconstruction and Industrial Departments of the Office of the Government Plenipotentiary of the Republic of Poland for the Masurian District and the Provincial Office – later in the Residential Buildings Management Board – and as a designer in the Provincial Design Office of Rural Construction. At the same time, he performed various social functions, including: president of the Management Board of the “Caritas” branch and keeper of monuments. A separate part of his interests was filled with amateur artistic work in the field of painting and drawing, with particular emphasis on regional historic architecture.

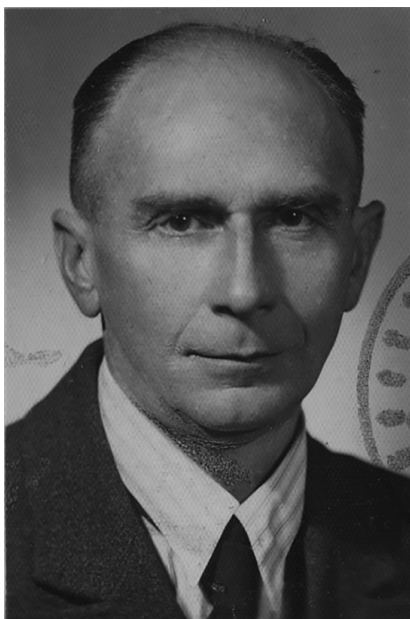
ZUSAMMENFASSUNG

Dieser Artikel ist dem Leben und Wirken von Marian Krykiewicz gewidmet. Er versucht, sein berufliches, soziales und künstlerisches Wirken zu rekonstruieren, unterteilt in zwei Hauptzeiträume. Der in Lemberg geborene Absolvent des dortigen Polytechnikums war während der Zweiten Republik als Architekt und Stadtrat tätig. Nach dem Zweiten Weltkrieg ließ er sich dauerhaft in Allenstein (Olsztyn) nieder, wo er als Inspektor in den Abteilungen für Wiederaufbau und Industrie des Amtes des Regierungsbevollmächtigten für den Bezirk Masuren und des Woiwodschaftsamtes – und später im Wohnungsamt – sowie als Planer im Woiwodschaftsamt für ländliche Bauprojekte arbeitete. Gleichzeitig übte er verschiedene soziale Funktionen aus, u.a. als Vorstandsvorsitzender des Caritasverbandes und als Denkmalpfleger. Einen gesonderten Teil seiner Interessen bildete seine künstlerische Amateurarbeit auf dem Gebiet der Malerei und des Zeichnens, mit besonderem Schwerpunkt auf regionaler historischer Architektur.

Wśród napływających od wiosny 1945 r. do Okręgu Mazurskiego¹ grup osadników – obok przesiedleńców z dawnych ziem centralnych – zaczęli przybywać głównie mieszkańcy terenów wschodnich byłej Drugiej Rzeczypospolitej, z przewagą ekspatriantów z Wileńszczyzny, Grodzieńszczyzny i Wołynia².

¹ Uchwałą Rządu Tymczasowego RP z 14 III 1945 r. dokonano podziału ziem zachodnich i północnych, przewidzianych do włączenia w granice powojennego państwa polskiego, na cztery okręgi administracyjne: I – Śląsk Opolski, II – Śląsk Dolny, III – Pomorze Zachodnie, IV – Prusy Wschodnie (Okręg Mazurski). Okręg IV o obszarze około 27 000 km², został podzielony początkowo na 27 obwodów (powiatów). Już 7 VII 1945 r., uchwałą Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej RP (TRJN), wyłączono z obszaru Okręgu Mazurskiego siedem obwodów. Kolejne zmiany w podziale administracyjnym nastąpiły po podpisaniu polsko-radzieckiej umowy w sprawie granicy państwowej w Prusach Wschodnich z 26 VIII 1945 r. Okręg Mazurski został ostatecznie przekształcony w województwo olsztyńskie na podstawie rozporządzenia TRJN z 29 V 1946 r. Liczyło ono wówczas 18 powiatów o łącznej powierzchni 18 832 km². Szerzej na ten temat: np. E. Korc, *Zmiany administracyjno-terytorialne na obszarze byłych Prus Wschodnich ze szczególnym uwzględnieniem województwa olsztyńskiego*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” (dalej: KMW) 1997, nr 1, s. 15–20; *Okręg Mazurski w raportach Jakuba Prawina. Wybór dokumentów. 1945 r.* Przygotował do druku T. Baryła, Olsztyn 1996, s. X–XX; M. Plotek, *Trudne początki. Okręg Mazurski 1945–1946*, Dąbrówno 2011, s. 112–117; F. Sokolowski, *Z badań nad administracją Okręgu Mazurskiego 1945–1946*, KMW 1974, nr 3, s. 305–311.

² Liczba ekspatriantów z dawnych ziem wschodnich II RP, osiedlonych w gospodarstwach rolnych Okręgu Mazurskiego i później województwa olsztyńskiego, od sierpnia 1945 do grudnia 1948 r. wzrosła z 13 855 do 65 313 osób. W miastach Warmii i Mazur – w tym okresie – liczba tej ludności wzrosła odpowiednio z 16 325 do 50 031 osób, a w samym Olsztynie od 11 160 do 12 808 osób – szerzej na ten temat, zob. W. Gieszczyński, *Państwowy Urząd Repatriacyjny w osadnictwie na Warmii i Mazurach (1945–1950)*, Olsztyn 1999, s. 87–148. Według stanu na 31 XII 1945 r. w miastach

Marian Krykiewicz (fot. Archiwum Państwowe w Olsztynie)

Jadwiga Krykiewicz 1° v. Kosińska z domu Robel (fot. Archiwum Państwowe w Olsztynie)

Niezależnie od ekspatriacji, jako procesu zorganizowanego w następstwie ustaleń międzynarodowych³, poza wszelką kontrolą oficjalną pozostawał wewnętrzny ruch migracyjny, spowodowany różnorodnymi uwarunkowaniami, wynikającymi z osobistych motywacji ludzi poszukujących możliwości stałego osiedlenia i zatrudnienia, czyli elementarnych warunków do tworzenia nowej powojennej egzystencji. O jednostkowych, indywidualnych wyborach w tej mierze przesądzały zatem przede wszystkim względy rodzinne oraz posiadane wykształcenie i przygotowanie zawodowe.

Okręgu Mazurskiego liczba ekspatriantów z ziem wschodnich II RP wynosiła 27 851, a przesiedleńców z ziem centralnych 45 914 osób, w tym w samym Olsztynie odpowiednio 11 885 i 17 259 osób. Ekspatrianci osiedleni w miastach stanowili wówczas 42,6% ogółu mieszkańców. Do czerwca 1946 r. w miastach Okręgu osiedliło się 44 159, a w grudniu tego roku już 53 774 ekspatriantów. W Olsztynie liczba osiedlonych ekspatriantów wzrosła odpowiednio od 12 017 w czerwcu do 13 724 w grudniu 1946 r., co stanowiło około 1/3 ogółu mieszkańców. Zob. S. Żyromski, *Procesy migracyjne w województwie olsztyńskim w latach 1945–1949*, Olsztyn 1971, s. 61, 64, 65. Por. też. *Kronika Olsztyna 1945–1950*. Zapisał i wydał A. Wakar, Olsztyn 1972, s. 47, 68 (autor podaje, że na 31 XII 1945 r. Olsztyn liczył ogółem 22 960, a rok później, tzn. 31 XII 1946 r., już 43 623 mieszkańców).

³ Przesiedlenia ludności polskiej i żydowskiej z terenów II RP, zajętych przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, do Polski, regulowały układy Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, zawarte 9 IX 1944 r. z rządami Białoruskiej i Ukraińskiej Socjalistycznych Republik Radzieckich oraz 22 IX 1944 r. z rządem Litewskiej SRR. Por. J. Czerniakiewicz, *Przemieszczenia ludności polskiej z ZSRR 1944–1959*, Warszawa 2004, s. 29–44; *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t. VIII, Warszawa 1974, s. 221–227; G. Hryciuk, *Przesiedlenie Polaków z Kresów Wschodnich II RP 1944–1946*, w: *Ziemie Zachodnie – historia i perspektywy*, red. W. Kucharski, G. Strauchold, Seria „Konferencje Ośrodka «Pamięć i Przyszłość»”, t. II, Wrocław 2011, s. 103–125; *Przesiedlenie ludności polskiej z Kresów Wschodnich do Polski 1944–1947*, red. S. Ciesielski, Warszawa 1999, s. 55–61.

Szczególnie ważne w początkowej fazie tworzenia struktur administracyjnych regionu Warmii i Mazur stało się zatem pozyskiwanie jak największej liczby fachowców z praktycznie wszystkich dziedzin życia społeczno-gospodarczego, poczynając od budownictwa i przemysłu, poprzez rolnictwo i transport, po edukację, kulturę i służbę zdrowia.

Wielu spośród nich, nierzadko znakomitych specjalistów różnych profesji, związało się z tym regionem na dłuższy okres, a nawet na trwałe, wnosząc ważny wkład w proces jego odbudowy i rozwoju.

Jednym z nich był Marian Krykiewicz, lwowianin z urodzenia, inżynier-architekt z wykształcenia oraz malarz i rysownik z zamiłowania, którego działalność na niwie społecznej i zawodowej zasługuje na przypomnienie i utrwalenie w pamięci zbiorowej.

Marian Cyryl Antoni Krykiewicz urodził się 3 lipca 1891 r. we Lwowie jako syn Zygmunta i Marii z domu Woźniak. Miał trzy siostry: Janinę, Jadwigę i Marię⁴. Jego ojciec był znanym lwowskim rzemieślnikiem, mistrzem ciesielskim, właścicielem zakładu budowlanego-drzewnego, a także członkiem, m.in. Towarzystwa Przyjaciół Uczącej się Młodzieży oraz Towarzystwa Strzeleckiego. Zmarł prawdopodobnie przed 1937 r.⁵

Matka Mariana, Maria Krykiewicz (ur. 16 lipca 1868 r.) zajmowała się prowadzeniem domu. W okresie drugiej wojny światowej została zesłana, z dwiema córkami Jadwigą i Marią, w głąb Związku Radzieckiego. Po ewakuacji wraz Armią Polską gen. Władysława Andersa⁶, przez Teheran i Egipt, trafiły one do – istniejącego w latach 1942–1951 – osiedla polskich uchodźców na półwyspie Koja, położonego nad jeziorem Wiktorii w Ugandzie. Matka Mariana Krykiewicza zmarła tam

⁴ Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej: APO), Urząd Wojewódzki w Olsztynie (dalej: UW), sygn. 1253/8079. Akta osobowe M. Krykiewicza, k. 12, Ankieta personalna M. Krykiewicza z 11 XII 1950. W zasobach archiwum olsztyńskiego znajduje się także drugateczka osobowa M. Krykiewicza z okresu jego zatrudnienia w Urzędzie Pełnomocnika RP na Okręg Mazurski oraz Urzędzie Wojewódzkim w Olsztynie – por. APO, UW, sygn. 1253/9993.

⁵ W domenie założonej przez Krzysztofa Skarbińskiego znajdują się szątkowe dane o rodzinie Krykiewiczów z okresu drugiej połowy XIX i początków XX w. Według informacji tam zgromadzonych Z. Krykiewicz był, m.in. również producentem powozów – por. <https://pochodzimyzelwowa.pl/krykiewicz-zygmunt/>, dostęp: 5.07.2023 r. Firma Z. Krykiewicza, z siedzibą przy ul. Zamarstynowskiej 171 – na przełomie XIX i XX w. – współuczestniczyła w realizacji wielu obiektów użyteczności publicznej miasta Lwowa, w tym, m.in. Kaplicy Domu Zakonnego OO. Kapucynów, Stacji Ogniowej (Straży Pożarnej), Rzeźni Miejskiej i Teatru Miejskiego – por.: *Jana Burgera Galicyjska Księga Adresowa obejmująca adresy fabrykantów, przemysłowców, przedsiębiorstw górniczych, artystów, kupców itp. posiadających swe zakłady w Galicyi. Zestawiona na podstawie wykazów urzędowych*, Lwów 1896, s. 15; T. Dywan, *Od „szkoły berlińskiej” do secesji: przyczynek do architektury miejskich zakładów przemysłowych Lwowa w latach 1858–1914*, „Modus. Prace z historii sztuki” 2019, t. XIX, s. 185; J. Marecki, *Konwent Kapucynów we Lwowie – Zamarstynowie (1903–1946)*, „Folia Historica Cracoviensia” 1996, vol. 3, s. 179; <https://www.ppoz.pl/czytelnia/historia-i-tradycje/Lwowska-Stacya-Ogniowa/idn:1618>, dostęp: 5.07.2023; <https://www.lwow.home.pl/teatrwielki.html>, dostęp: 5.07.2023; <https://docplayer.pl/211459299-We-lwowie-od-1-pazdziernika-18-do-1-pazdziernika-za-czas-lwo-w-nakladem-towarzystwa-przyjaciol-uczacej-sie-mlodziezy.html>, dostęp: 5.07.2023.

⁶ Szerzej na temat ewakuacji Armii Polskiej i ludności cywilnej ze Związku Radzieckiego oraz jej dalszych losów – zob. *Ocaleni z „niełudzkiej ziemi”*, oprac. P. Kowalski, A. Ossowski, A. Sitarek, Łódź 2012; J. Wróbel, *Uchodźcy polscy ze Związku Sowieckiego 1942–1950*, Łódź 2003. Por. też np. J. Kirszak, B. Polak, M. Polak, *Generał broni Władysław Anders 1892–1970. Czyny i pamięć*, Warszawa 2022.

6 listopada 1948 r. i – jako jedna z 98 osób – została pochowana na założonym przy nim cmentarzu⁷.

Córka Jadwiga – po mężu Friedrich – po zesłaniu w głąb Związku Radzieckiego, i prawdopodobnie śmierci męża, wyemigrowała z Ugandy do Argentyny w 1948 r.

Z kolei jej siostra Maria, po mężu – urzędniku Pocztowej Kasy Oszczędności⁸ – Wołoszczak, wyjechała z osiedla Koja, prawdopodobnie także w tym samym roku, na stałe do Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Trzecia z sióstr Janina, po mężu – aptekarzu w Buczaczu⁹ – Lewicka, uniknęła zsyłki i po zakończeniu drugiej wojny światowej pozostała na terytorium Związku Radzieckiego¹⁰.

Krykiewicz, po ukończeniu czteroletniej szkoły powszechnej w 1901 r., kontynuował naukę w siedmioklasowej Wyższej Szkole Realnej we Lwowie, mieszczącej się przy ulicy Kamiennej 2¹¹. Tam też, w 1908 r., złożył egzamin maturalny¹².

Jesienią tego samego roku został słuchaczem Szkoły Politechnicznej we Lwowie na Wydziale Budownictwa Lądowego (Architektury)¹³. W okresie studiów wyjeżdżał do Włoch i Czech (w 1910 r.) oraz Niemiec (w 1912 r.) na dwutygodniowe wycieczki

⁷ Szerzej na ten temat: <https://polskiecmentarzewafryce.up.krakow.pl/cmentarz/2>, dostęp: 5.07.2023. Nagrobek Marii Krykiewicz został oznaczony numerem 76. Jak wynika z zapisu w „Księdze Zgonów w Polskim Osiedlu Koja” przyczyną jej śmierci było „zwrodnienie mięśnia sercowego”. W zachowanych, powojennych ankietach personalnych Marian Krykiewicz, z oczywistych powodów, nie wspomina o losach matki, podając jedynie, że zmarła ona „po wyzwoleniu” – APO, UW, 1253/8079, k. 12; ibidem, k. 32. Ankieta personalna M. Krykiewicza, z 23 III 1952.

⁸ Pocztowa Kasa Oszczędności została utworzona dekretem Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego z 7 II 1919 r. – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: DzU RP) 1919, nr 14, poz. 63. W okresie II wojny światowej placówki PKO funkcjonowały pod zarządem okupanta niemieckiego. Na podstawie dekretu Rady Ministrów o reformie bankowej z 25 X 1948 r. (DzU RP 1948, nr 52, poz. 412), PKO została zlikwidowana, a w jej miejsce powołano bank państwowy pod nazwą Powszechna Kasa Oszczędności. Rozpoczął on oficjalną działalność 1 I 1950 r. Od 2000 r. jednoosobowa spółka Skarbu Państwa pod nazwą Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna – por.: <https://pracebankowosci.szczecin.pl/historia-banku-pko-bp/>, dostęp: 25.07.2023.

⁹ Buczacz (ukr. Бучач) – w okresie II RP miasto, siedziba powiatu w woj. tarnopolskim. Obecnie miasto w rejonie czortkowskim, obwód tarnopolski w Republice Ukrainy.

¹⁰ Lakoniczne informacje na temat losów sióstr Mariana Krykiewicza, pochodzą z jego ankiet personalnych, sporządzonych w 1950 i 1952 r. – APO, UW, 1253/8079, k. 11-12, 31-32. Por. też: <https://pochodzimyzelwowa.pl/krykiewicz-zygmunt/>, dostęp: 5.07.2023. Znajduje się tam również niepotwierdzona informacja, że właścicielem apteki – lub mydlarni – w Buczaczu był mąż Jadwigi Friedrich, nie zaś jej siostry Janiny Lewickiej.

¹¹ Placówka oświatowa o profilu matematyczno-przyrodniczym, założona w 1817 r. Od 1856 r. pod nazwą Wyższa Szkoła Realna. W 1908 r. dokonano zmiany jej nazwy na Cesarsko-Królewską I Wyższą Szkołę Realną. Siedzibą szkoły od 1876 r. był gmach przy ul. Kamiennej 2, wzniesiony z budżetu gminy miasta Lwowa. W II RP placówka została przekształcona, początkowo – w 1921 r. – w Gimnazjum Matematyczno-Przyrodnicze im. M. Kopernika, a następnie, w 1937 r., w I Państwowe Liceum i Gimnazjum im. M. Kopernika we Lwowie. Działała w tej samej siedzibie, przy przemianowanej wówczas ulicy Ludwika Kubali 2-4 – por. Z. Popławski, *Gimnazja na odłączonych ziemiach Małopolski Wschodniej*, w: <https://www.lwow.com.pl/semper/gimnazja.html>, dostęp: 22.07.2023.

¹² APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 5. Życiorys M. Krykiewicza (bez daty, ok. 1950 r., rkps).

¹³ W 1843 r., dekretem cesarza Austrii Ferdynanda I Habsburga, została utworzona Akademia Techniczna we Lwowie. W 1877 r. uczelnia zmieniła nazwę na Szkołę Politechniczną. W okresie II RP – od 1921 r. – działała pod nazwą Politechnika Lwowska – por. J. Piłatowicz, *Politechnika Lwowska w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1991, t. XXXVI, nr 1, s. 25-70; *Politechnika Lwowska 1844-1945*, red. R. Szewalski [et al.], Wrocław 1993.

studenckie¹⁴. Pierwszy teoretyczny egzamin państwowy zdał 12 lipca 1912 r.¹⁵ Dalszą naukę przerwał wybuch pierwszej wojny światowej.

Krykiewicz zgłosił się jako ochotnik do utworzonego, przez dowództwo armii Austro-Węgier, 27 sierpnia 1914 r. Legionu Wschodniego we Lwowie¹⁶. Jak wynika z jednego z zachowanych życiorysów, po około sześciu tygodniach służby – i rozwiązaniu tej formacji – powrócił do domu¹⁷.

Jeszcze jesienią 1914 r., wobec całkowitego zawieszenia zajęć na rodzimej uczelni, zapisał się na Wydział Budownictwa i Architektury Wyższej Szkoły Technicznej (Technische Hochschule) w Wiedniu. Po kilku miesiącach musiał jednak przerwać studia z powodu powołania do czynnej służby wojskowej w armii austro-węgierskiej. Przez pozostały okres wojny służył początkowo jako aspirant rachunkowy w intendenturze jednostki w Morawskiej Ostrawie¹⁸ (1915–1917), a następnie w pozostającej pod zarządem wojskowym, fabryce wełny drzewnej w Fulnek (1917–1918)¹⁹.

W listopadzie 1918 r. powrócił do Lwowa i zgłosił się do służby w wojsku polskim w szeregach 2 Pułku Piechoty Strzelców Lwowskich²⁰. 15 czerwca 1919 r. został awansowany do stopnia podporucznika. Od 1 listopada 1919 do 1 marca 1920 r. był urlopowany z wojska na czas przygotowań do egzaminów w Szkole Politechnicznej we Lwowie. Po powrocie z urlopu otrzymał przydział do batalionu zapasowego 39 Pułku Piechoty (1 marca – 10 maja 1920 r.), stacjonującego, od stycznia 1919 r., w Jarosławiu, a następnie do Dowództwa Okręgu Generalnego Lwów²¹.

¹⁴ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 11a. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 11 XII 1950 r.; k.31a. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 23 III 1952; Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział w Olsztynie (dalej: SARP OO), Dokumenty członkowskie M. Krykiewicza (brak sygnatury, materiały niefoliowane). Wkładka uzupełniająca do karty ewidencyjnej członka SARP z 5 I 1961. Wśród państw będących celem jego wyjazdów służbowych w okresie późniejszym M. Krykiewicz wymienił również Austrię w 1936 i Czechosłowację w 1956 r. Autor serdecznie dziękuje pani Joannie Perzanoskiej z Biura Oddziału SARP w Olsztynie za udostępnienie skanów dokumentów członkowskich M. Krykiewicza na potrzeby niniejszej publikacji.

¹⁵ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 5.

¹⁶ Legion Wschodni – polska ochotnicza formacja wojskowa, utworzona we Lwowie na podstawie rozkazu naczelnego dowództwa armii Austro-Węgier 27 VIII 1914 r. Po wymarszu z miasta dwa dni później, 29 VIII 1914 r., Legion dotarł szlakiem przez Sanok i Jasło do Mszany Dolnej. Tam, 21 IX 1914 r., na skutek sporów kompetencyjnych i politycznych pomiędzy członkami proaustriackiego Naczelnego Komitetu Narodowego oraz Narodowej Demokracji został on rozformowany, a część ochotników powróciła do domów. Pozostali, utworzyli później 3 Pułk Legionów Polskich, który od kwietnia 1915 r. wszedł w skład II Brygady Legionów Polskich – por. np. J. Rzepecki, *Sprawa Legionu Wschodniego 1914 roku*, Warszawa 1966.

¹⁷ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 5.

¹⁸ Ibidem. Morawska Ostrawa – obecnie część obwodu miejskiego miasta Ostrawy, kraj morawsko-śląski w Republice Czeskiej.

¹⁹ Ibidem. Fulnek – obecnie miasto w powiecie Nowy Jiczyn, kraj morawsko-śląski w Republice Czeskiej.

²⁰ 2 Pułk Piechoty Strzelców Lwowskich został utworzony przez Komendę Obrony Lwowa 25 XI 1918 r. W marcu 1919 r., rozkazem Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, został on przemianowany na 39 Pułk Piechoty. Od kwietnia 1919 r. nosił dawną nazwę „Strzelców Lwowskich”. Jednostka brała udział w walkach z oddziałami ukraińskimi o Lwów oraz w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. Zob. M. Klimecki, Z. Karpus, *Walki o Lwów w listopadzie 1918 r. i wojna polsko-ukraińska. Bezpieczeństwo ludności polskiej, żydowskiej i ukraińskiej w stolicy Galicji*, Toruń 2020; J. Dziemkowski, *Piechota polska w wojnie z Rosją bolszewicką 1919–1920*, Warszawa 2010; H. Smotrecki, *Zarys historii wojennej 39-go Pułku Strzelców Lwowskich*, Warszawa 1929.

²¹ DOG „Lwów” – terenowy organ administracji wojskowej, utworzony 5 VI 1919 r. Jesienią 1921 r. przekształco-

Zwolniony z czynnej służby wojskowej został 24 listopada 1920 r. Za udział w walkach o Lwów w latach 1918–1919 otrzymał Krzyż Walecznych oraz Medal Niepodległości w 1922 r.²²

W latach 1921–1922 studiował w Katedrze Architektury i Estetyki Wydziału II Politechniki Lwowskiej we Lwowie, kierowanej przez prof. Jana Sas-Zubrzyckiego²³. Przez kilka miesięcy był w niej też adiunktem. 22 marca 1922 r. zdał II ustny egzamin państwowy i na jego podstawie – jako uznany za „uzdolnionego” – otrzymał dyplom inżyniera-architekta²⁴.

Po ukończeniu studiów, w latach 1922–1927, Marian Krykiewicz prowadził, wraz z ojcem Wytwórnię Budowlano-Drzewną „Zygmunt Krykiewicz i Syn”. Był w niej architektem-projektantem i kierownikiem stolarni.

Od 1927 r. pełnił funkcję naczelnika podlowskiej gminy Zamarstynów. Po jej włączeniu w granice administracyjne miasta Lwowa, powrócił w 1930 r. do pracy w rodzinnej firmie²⁵.

ny w Dowództwo Okręgu Korpusu Nr VI z siedzibą we Lwowie – szerzej na ten temat: A.A. Ostanek, *Dowództwo Okręgu Generalnego „Lwów”, czyli o początkach terenowej organizacji w Małopolsce Wschodniej (1919–1921)*, „Historia i Świat” 2014, nr 3, s. 185–206.

²² APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 23. Książeczka stanu służby oficerskiej M. Krykiewicza z 30 XI 1931 (odpis z 22 V 1946, z pieczęcią i podpisem kierownika Kancelarii Urzędu Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski, dalej: UPR); k.29. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 23 III 1952. M. Krykiewicz został przeniesiony do rezerwy, w stopniu porucznika piechoty pospolitego ruszenia, 27 XI 1928 r.

²³ Ibidem, k. 5–6. Życiorys M. Krykiewicza (bez daty, ok. 1950 r., rkps); L. Czubieli, *Marian Krykiewicz – zaśluzony działacz w ochronie zabytków*, w: *Spółeczna Ochrona Zabytków*, red. T. Kufel, Olsztyn 1969, s. 42. Jan Karol Sas-Zubrzycki (1860–1935) – prof. zwyczajny, wybitny architekt, autor licznych projektów i prac z zakresu teorii architektury – por. A. Górski, A. Kraus, *Wybrana twórczość piśmiennicza architektów związanych z Politechniką Lwowską. Studium na podstawie badań zbiorów Biblioteki Politechniki Krakowskiej sprzed 1945 roku*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 2020, R. LXV, s. 204–208, J. Wowczak, *Jan Sas-Zubrzycki. Architekt, historyk i teoretyk architektury*, Kraków 2017.

²⁴ APO, UW, sygn. 1253/9993, k.16 Protokół nr 1/1922 II egzaminu państwowego M. Krykiewicza przed komisją Wydziału Architektury Szkoły Politechnicznej we Lwowie, z 13 III 1922 r (odpis, z pieczęcią i podpisem Adama Kompowskiego, zastępcy naczelnika Wydziału Przemysłowego UPR na Okręg Mazurski, bez daty, ok. 1946 r.). Por. też: Archiwum Zakładowe Biura Projektów „BPBW” Sp. z o.o. w Olsztynie (dawniej: Wojewódzkie Biuro Projektów Budownictwa Wiejskiego w Olsztynie 1956–1976 oraz Biuro Projektów Budownictwa Wiejskiego w Olsztynie 1976–1992, dalej: AZ BP BPBW), Akta pracownicze M. Krykiewicza (brak sygnatury), k. 5. Protokół egzaminu nr 1/1922. Szkoła Politechniczna we Lwowie Wydział Architektury. Świadectwo drugiego egzaminu państwowego M. Krykiewicza z 13 III 1922 (kopia); k. 5a. Zaświadczenie doc. dr. Jerzego Stankiewicza dziekana Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej potwierdzające „tytuł akademicki” M. Krykiewicza jako równoważny ze stopniem akademickim magistra inżyniera architekta, nadawanym przez Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej, z 21 VI 1966 (odpis). W protokole została zachowana dawna nazwa uczelni, prawdopodobnie ze względu na fakt, że M. Krykiewicz zrealizował program studiów Szkoły Politechnicznej, a jedynie egzamin końcowy złożył już po jej przemianowaniu na Politechnikę Lwowską. Autor serdecznie dziękuje paniom Lidii Gromek prezes Zarządu i Sylwii Ryżewskiej z Sekretariatu Biura Projektów „BPBW” Sp. z o.o. w Olsztynie za okazaną pomoc i udostępnienie akt pracowniczych M. Krykiewicza do wykorzystania na potrzeby niniejszej publikacji.

²⁵ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 6. Zamarstynów – w latach 1920–1930 gmina wiejska w powiecie lwowskim. Na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z 11 IV 1930 r. o rozszerzeniu granic miasta Lwowa w województwie lwowskim (DzU RP 1930, nr 35, poz. 286) gmina została zlikwidowana i włączona do obszaru miasta Lwowa. Obecnie dzielnica Lwowa w rejonie szewczenkowskim w Republice Ukrainy.

Od 1930 r. do 1935 r. był członkiem Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR)²⁶, co miało również bezpośredni wpływ na jego dalszą aktywność społeczną i zawodową.

W latach 1931–1933 – z ramienia BBWR – sprawował mandat radnego i członka Klubu Gospodarczego Rady Miejskiej we Lwowie²⁷. Od 1934 r. aż do wybuchu drugiej wojny światowej Krykiewicz pracował w Zarządzie Miejskim Lwowa na stanowisku architekta, jako odpowiedzialny, m.in. za projektowanie i stan obiektów miejskich, budownictwo osiedlowe i organizację ogródków działkowych²⁸.

15 sierpnia 1934 r., w Kościele Ewangelicko-Reformowanym we Lwowie, Marian Krykiewicz zawarł związek małżeński z Jadwigą Robel, 1^{ov}. Kosińska²⁹. Żona (ur. 10 października 1894 r. w Tarnopolu³⁰) była córką Karola Alojzego, urzędnika kolejowego i Moniki Józefy, z Jarockich. Jej bratem był dr Zygmunt Tadeusz Robel³¹. Do wybuchu drugiej wojny światowej Janina Krykiewicz pracowała jako referentka w Zarządzie Towarzystw Ogródków Działkowych we Lwowie. Podczas drugiej wojny światowej, w okresie okupacji radzieckiej, była zatrudniona jako recepcjonistka w spółdzielni produkcyjnej³².

Zarówno Krykiewicz, jak i jego żona byli już rodzicami córek, urodzonych w swych poprzednich związkach małżeńskich.

Córka Mariana, Danuta – ur. 11 sierpnia 1923 r. we Lwowie – była absolwentką Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po zakończeniu drugiej wojny światowej pracowała

²⁶ Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (BBWR) – formacja założona jesienią 1927 r. przez płk. Walerego Ślawka jako reprezentacja polityczna tzw. obozu sanacyjnego, skupionego wokół osoby marszałka Józefa Piłsudskiego. BBWR został rozwiązany 30 X 1935 r. Zob. A. Chojnowski, *Piłsudzczy u władzy. Dzieje Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986.

²⁷ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 30. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 23 III 1952. W drugiej, cytowanej ankiecie personalnej, z 11 XII 1950 r., Krykiewicz podaje, że był członkiem BBWR od 1929 r.; k. 10, 14. Por. też: „*Haliczanin*”. *Kalendarz powszechny zastosowany do potrzeb wszystkich mieszkańców Małopolski i Kresów Wschodnich na Rok Pański 1933*, [Lwów 1932], s. 18 (wykaz członków Tymczasowej Rady Miejskiej według stanu z 1 IX 1932 r.) – https://jbc.uj.edu.pl/Content/319712/PDF/NDIGCZAS013783_1935_001.pdf, dostęp: 11.09.2023.

²⁸ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 6.

²⁹ Ibidem, k. 15. Świadcstwo metrykalne ślubu, wystawione przez ks. Michała Jastrzębskiego Superintendenta Generalnego Kościołów Ewangelicko-Reformowanych Synodu Wileńskiego (odpis z 13 II 1935). Oboje zawarli związek jako osoby rozwiedzione, przy czym nie udało się odnaleźć informacji o ich pierwszych małżeństwach.

³⁰ Tarnopol – (ukr. Тернопіль) – w II RP miasto, siedziba województwa tarnopolskiego. Obecnie miasto, siedziba władz obwodu i rejonu tarnopolskiego w Republice Ukrainy.

³¹ Zygmunt Tadeusz Robel (1891–1976) – dr nauk prawnych, absolwent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, urzędnik państwowy. Naczelnik Wydziału Wojskowego Urzędu Województwa Śląskiego w Katowicach (1929–1939), wicewojewoda krakowski (sierpień 1945 r.) i p.o. kierownika Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie (sierpień–październik 1945 r.). Pełnomocnik rządu RP na Okręg Mazurski (obowiązki objął 15 XII 1945 r.) i wojewoda olsztyński (29 V 1946 – 8 IX 1947). Po opuszczeniu Olsztyna, m.in. sekretarz Uniwersytetu Warszawskiego (1954–1959) – por. np. *Okręg Mazurski...*, s. 207 (nota biograficzna Z. Robla).

³² APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 12. Portret olejny J. Robel zatytułowany „Dama w szalu weneckim” – namalowany przez Feliksa Michała Wyrzywalskiego (1875–1944) w 1925 r. – został ofiarowany w 2013 r. Muzeum Narodowemu Ziemi Przemyskiej w Przemyślu przez jej bratanicę Alinę Monikę Robel – por. K. Winiarska, *Jedna i dwadzieścia opowieści pędzlem*, „Podkarpacki Informator Kulturalny” marzec–kwiecień 2013, nr 84, s. 18–19. Była ona również – pod nazwiskiem Kosińska – autorką opracowania „Lwowskie Ogródki Działkowe”, Lwów 1934 (wydanego nakładem Towarzystwa Ogródków Działkowych we Lwowie w 1935 r.)

jako urzędniczka w Krakowie. Zmarła 21 września 1988 r. i została pochowana na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie³³.

Z kolei córka Jadwigi, Wanda Kosińska – ur. 18 marca 1919 r. we Lwowie – z wykształcenia magister ekonomii, pracowała, po przeniesieniu do Olsztyna, w Wojewódzkim Zarządzie Inwestycji Rolniczych³⁴.

W latach 20. i 30. XX w., wraz ze stabilizacją zawodową, Krykiewicz rozwinął również ożywioną działalność społeczną oraz amatorskie zainteresowania malarstwem i rysunkiem. Część tej aktywności, która towarzyszyła mu zresztą przez kolejne etapy życia, pozostawała oczywiście również w bezpośredniej korelacji z wykonywaną przezeń profesją.

W 1929 r. – z okazji piętnastej rocznicy wymarszu I Kompanii Kadrowej Legionów Polskich z krakowskich Oleandrów 6 sierpnia 1914 r. – Krykiewicz wszedł w skład Komitetu Redakcyjnego, który przygotował okolicznościową publikację wspomnieniową³⁵.

Był on także członkiem wielu instytucji, organizacji i stowarzyszeń, w tym: Izby Inżynierskiej (1927–1939), Komisji Państwowej Rady Ochrony Przyrody (1934–1939), Oddziału Stowarzyszenia Architektów Polskich (od 1934 r. – Stowarzyszenia Architektów Rzeczypospolitej Polskiej (1927–1939)³⁶, Polskiego Czerwonego Krzyża (od 1939 r.), Stowarzyszenia Zawodowego Budowniczych (1930–1939), Związku Obrońców Lwowa z Listopada 1918 Roku (1925–1939) oraz prezesem Towarzystwa Ogródków Działkowych we Lwowie (1931–1939)³⁷. Podczas obrad V Kongresu Związku Towarzystw Ogródków Działkowych RP w Warszawie (25–27 września 1937 r.) został wybrany członkiem Zarządu Głównego³⁸.

Cały okres drugiej wojny światowej Krykiewiczowie spędzili we Lwowie. Podczas pierwszej okupacji radzieckiej miasta (1939–1941)³⁹ rodzinna wytwórnia zosta-

³³ Por. APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 1. Karta personalna M. Krykiewicza z 16 III 1948; k. 15. Karta personalna M. Krykiewicza z 25 III 1946. M. Krykiewicz podaje w nich, że córka Danuta urodziła się w 1924 r. Zob. też: ibidem, k. 12. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 11 XII 1950; k. 32. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 23 III 1952; <https://www.zck-krakow.pl/locator>, dostęp: 22.07.2023.

³⁴ Informacja o miejscu pracy W. Kosińskiej pochodzi z jednego z jej nekrologów – por. „Gazeta Olsztyńska”, 27 XII 1976, nr 294, s. 7 (nekrologi W. Kosińskiej).

³⁵ *W piętnastą rocznicę czynu sierpniowego 1914 – 6 sierpnia – 1929*, Lwów 1929. Nakładem Komitetu Redakcyjnego, red. S. Rayski, kom. red.: J. Lachowski, M. Krykiewicz, S. Karasiński, druk: Drukarnia „Mieszkańska” we Lwowie. – zob. <https://obc.opole.pl/dlibra/publication/10712/edition/9771/content>, dostęp: 9.09.2023.

³⁶ https://www.sarp.pl/pokaz/historia_sarp.1833/, dostęp: 7.08.2023.

³⁷ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 14 Ankieta personalna M. Krykiewicza z 11 XII 1950; k. 30, 34. Ankieta personalna z 23 III 1952.

³⁸ Por. Uczestnik, *Echa kongresu działkowców w Warszawie*, „Polska Zachodnia” 2 X 1937, nr 271, s. 5; J. Kowalski, *Czasopisma działkowe do roku 1949*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1988, t. XXVII, nr 3, s. 98–100.

³⁹ Lwów został zajęty przez wojska radzieckie 22 IX 1939 r. na podstawie aktu kapitulacji podpisanego przez dowódcę obrony miasta gen. W. Langnera. Dowództwo wojsk radzieckich złamało warunki umowy aresztując, po złożeniu broni, żołnierzy i policjantów polskich oraz wywożąc ich w głąb Związku Radzieckiego – szerzej na ten temat: R. Wnuk, „Za pierwszego Sowietą”. *Polska konspiracja na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej (wrzesień 1939 – czerwiec 1941)*, Warszawa 2007.

ła przejęta przez spółdzielnię stolarsko-budowlaną „W Jedności Siła”, w której były właściciel pracował jako kierownik techniczny⁴⁰.

Po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej i wkroczeniu do Lwowa wojsk hitlerowskich w czerwcu 1941 r., spółdzielnię zlikwidowano. Nowe władze okupacyjne utworzyły w jej miejsce Stalarnię nr 7, gdzie Krykiewicz został kierownikiem robót technicznych. Pracowała tam też jego żona. We wrześniu 1943 r. złożył wymagany egzamin czeladniczy, przeprowadzony przez Okręgową Grupę Rzemiosła Dystryktu Lwowskiego⁴¹.

Podczas drugiej radzieckiej okupacji Lwowa – zapoczątkowanej w lipcu 1944 r.⁴² – w ponownie uruchomionej spółdzielni „W Jedności Siła” Krykiewicz został kierownikiem technicznym. Ukończył również sześciotygodniowy kurs naczelników cechów (warsztatów) fabrycznych, zorganizowany przez lwowską rejonową organizację Wszechzwiązkowej Komunistycznej Partii (bolszewików)⁴³.

W grudniu 1945 r., Krykiewiczowie zostali ekspatriowani do Polski⁴⁴. Po przybyciu do Krakowa, 28 grudnia 1945 r., zarejestrowali się pod numerami 41029 i 41030 w etapowym punkcie repatriacyjnym⁴⁵. Wyjazd do dawnej stolicy Polski nie był przypadkowy. W Krakowie mieszkała wspomniana już córka Krykiewicza Danuta, a także – od lata 1945 r. – brat jego żony Zygmunt Robel, który pełnił obowiązki wicewojewody i kierownika Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie⁴⁶.

⁴⁰ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 13. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 11 XII 1950; sygn. 1253/9993, k. 2. Karta personalna M. Krykiewicza z 16 III 1948.

⁴¹ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 13; k. 22. Protokół egzaminu czeladniczego M. Krykiewicza z 9 IX 1943 (odpis z pieczęcią i podpisem kierownika kancelarii głównej Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN) w Olsztynie, z 25 III 1952 r.). Wojska niemieckie wkroczyły do Lwowa 29 VI 1941 r. Adolf Hitler, dekretem z 1 VIII 1941 r., utworzył Dystrykt Galizien (Dystrykt Galicja) jako część Generalnego Gubernatorstwa. Składał się on z ziem byłych województw II RP stanisławowskiego i tarnopolskiego oraz 13 powiatów byłego województwa lwowskiego. Lwów, jako stolica dystryktu, otrzymał status miasta wydzielonego. Dystrykt Galicja istniał formalnie do końca lipca 1944 r., czyli początku drugiej okupacji radzieckiej – szerzej na ten temat: G. Hryciuk, *Polacy we Lwowie 1939–1944. Życie codzienne*, Warszawa 2000.

⁴² Lwów został zajęty przez jednostki Armii Czerwonej i wspomagające ją oddziały Armii Krajowej po, trwającym od 22 do 27 VII 1944 r., powstaniu lwowskim, zorganizowanym w ramach akcji „Burza”. Po zakończeniu walk, dowództwo radzieckie aresztowało, ujawniających się przywódców Polski Podziemnej oraz oficerów i żołnierzy AK walczących w powstaniu – por. G. Hryciuk, *Radziecki aparat bezpieczeństwa (NKWD i NKGB) wobec „nacjonalistycznego podziemia polskiego” na ziemiach wschodnich II RO – casus Galicji Wschodniej i Wołynia 1944–1946*, w: *Sowieci a polskie podziemie 1943–1946. Wybrane aspekty stalinowskiej polityki represji*, red. Ł. Adamski, G. Hryciuk, G. Motyka, Warszawa 2017, s. 163–231.

⁴³ APO, UW, sygn. 1253/9993, k. 19. Karta pracownicza M. Krykiewicza z Urzędu Wojewódzkiego (dalej: UW) w Olsztynie (bez daty wystawienia, prawdopodobnie z 1946 r.); sygn. 1253/8079, k. 6. Życiorys M. Krykiewicza (bez daty, ok. 1950 r., rkps).

⁴⁴ Szerzej na temat przesiedleń ludności polskiej z Galicji Wschodniej i Wołynia przez władze radzieckie w pierwszych latach po II wojnie światowej, zob. G. Hryciuk, *Przesiedlenia Polaków...*, s. 103–126.

⁴⁵ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 6. Nie udało się ustalić, kiedy i w jakich okolicznościach przyjechała do Polski W. Kosińska – córka J. Krykiewicza – która zamieszkała razem z matką i jej mężem na stałe w Olsztynie.

⁴⁶ Prawdopodobnie w lipcu 1945 r. – decyzją dr. Władysława Kiernika ministra administracji publicznej TRJN RP, Robel otrzymał delegację na stanowisko wicewojewody w Urzędzie Wojewódzkim Krakowskim w Krakowie. Obowiązki wicewojewody krakowskiego miał pełnić od 1 VIII 1945 r. Dodatkowo, w zastępstwie Adama Ostrowskiego wojewody krakowskiego, powołanego do służby dyplomatycznej i nominacji na posła RP w Sztokholmie, Robel przejął też jego obowiązki – od 31 VIII 1945 r. – jako kierownik Urzędu Wojewódzkiego Krakowskiego – por. M. Mataniak, *Urząd Wojewódzki w Krakowie w początkach powojennej działalności (styczeń - grudzień 1945 r.)*. *Organizacja – kompetencje – personalia*, w: *Dzieje biurokracji*, t. VI, red. T. Bykowa, A. Górak, G. Smyk, Lublin 2016, s. 649.

Wobec nominacji Robla na stanowisko pełnomocnika rządu RP na Okręg Mazurski⁴⁷, Krykiewiczowie zdecydowali się, już w styczniu 1946 r., na przeprowadzkę do Olsztyna⁴⁸. Po przyjeździe zamieszkali wspólnie w willi, przekazanej pełnomocnikowi na czas pełnienia obowiązków, przy ulicy Zamkowej 5 w Olsztynie⁴⁹.

30 marca 1946 r. Krykiewicz złożył podanie o przyjęcie do pracy do służby administracyjnej w Wydziale Przemysłowym Urzędu Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski (UPR). Dwa dni później – 1 kwietnia 1946 r., rozpoczął pracę na stanowisku referenta odbudowy Wydziału Przemysłowego UPR⁵⁰. Już w połowie maja 1946 r. awansował na głównego inspektora Wydziału Przemysłowego UPR, co wynikało niewątpliwie z jego wysokich kwalifikacji zawodowych, popartych przedwojennym doświadczeniem pracy w samorządzie miejskim⁵¹. Dwa miesiące później, tzn. 25 lipca 1946 r., Krykiewicz otrzymał kolejne przeniesienie czasowe, tym razem do Wydziału Inspekcji Starostw Urzędu Wojewódzkiego (UW) w Olsztynie⁵² na równorzędne stanowisko inspektora, z zadaniem nadzoru nad referatami odbudowy i przemysłowymi w starostwach powiatowych⁵³.

Niezależnie od częstych zmian i przeniesień w zakresie pracy wykonywanej w ramach zadań administracji państwowej, był on także, od lipca 1947 r., delegatem Centrali Gospodarczej Spółdzielni Pracy Wytwórczej Spółdzielnia z odpowiedzialnością udziałami w Warszawie do spraw organizacji jej oddziału na Warmii i Mazurach⁵⁴. 13 marca 1948 r. został mianowany stałym przedstawicielem tej Centrali w Olsztynie⁵⁵.

⁴⁷ Na mocy uchwały Rady Ministrów z 15 XI 1945 r., Robel został przeniesiony służbowo do Olsztyna. Oficjalnie obowiązki pełnomocnika rządu, po swoim poprzedniku płk. Jakubie Prawinie, przejął 15 XII 1945 r. Zob. np. B. Łukaszczyk, *Raptularz miejski. Olsztyn 1945–2005*, Olsztyn 2006, s. 31; *Kronika Olsztyna 1945–1950...*, s. 46.

⁴⁸ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 6.

⁴⁹ Wskazany adres zamieszkania został wymieniony po raz pierwszy w *Karcie personalnej* M. Krykiewicza, założonej przez UPR 25 III 1946 r. – por. APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 1.; sygn. 1253/9993, k. 15. Po odwołaniu Robla ze stanowiska wojewody i jego wyjeździe do Warszawy, małżeństwo Krykiewiczów przeniosło się do nowego lokalu mieszkalnego, mieszczącego się na pierwszym piętrze kamienicy przy placu Pułaskiego 5 pod numerem 4.

⁵⁰ Por. APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 4. Podanie M. Krykiewicza o przyjęcie do pracy w Wydziale Przemysłowym UPR, z 30 III 1946 r. (wraz z fotografią); k. 17. Pismo Donata Frolewicza naczelnika Wydziału Przemysłowego do Wydziału Personalnego UPR o zatwierdzenie etatu M. Krykiewicza w ramach budżetu Ministerstwa Przemysłu, z 30 III 1946; k. 40–41. Umowa w „sprawie stosunku służbowego” M. Krykiewicza, z pieczęcią i podpisem Z. Robla, z 1 IV 1946. Nie odnaleziono akt pracowniczych J. Krykiewicz z okresu jej pracy w Olsztynie. W ankiecie personalnej Z. Robla, z marca 1955 r., zachowała się informacja, że jego siostra pracowała po przyjeździe do Olsztyna, początkowo jako urzędniczka, prawdopodobnie w UPR, a następnie buchalter w jednym z przedsiębiorstw państwowych – por. Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego, sygn. 2430. Tekst akt osobowych Zygmunta Robla [1954–1960]. Ankieta personalna Z. Robla, z marca 1955, k. 3.

⁵¹ APO UW, sygn. 1253/8079, k. 46–47. Umowa w „sprawie stosunku służbowego” M. Krykiewicza, z pieczęcią i podpisem Z. Robla, z 15 V 1946.

⁵² Po utworzeniu województwa olsztyńskiego – na mocy wspomnianego już rozporządzenia Rady Ministrów z 29 V 1946 r. i tym samym likwidacji Okręgu Mazurskiego, Urząd Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski został przemianowany na Urząd Wojewódzki w Olsztynie. W latach 1946–1950 doszło też do częstych zmian w strukturze organizacyjnej UW, jak i nazewnictwie jego poszczególnych wydziałów – por. np. A. Wakar, *Administracja publiczna*, „Rocznik Olsztyński” 1964, t. VI [druk: Olsztyn 1966], s. 27–51.

⁵³ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 50. Pismo Z. Robla do M. Krykiewicza z 25 VII 1946.

⁵⁴ Ibidem, k. 26. Zaświadczenie wystawione przez Centralę Gospodarczą Spółdzielni Pracy Wytwórczej w Warszawie o delegowaniu M. Krykiewicza do prac organizacyjnych na rzecz utworzenia przedstawicielstwa w Olsztynie, z 21 VII 1947 r. (odpis).

⁵⁵ Ibidem, k. 7. Życiorys M. Krykiewicza (bez daty, ok. 1950 r., rkps).

W związku z wakacjami w obsadzie Wydziału Technicznego Dyrekcji Przemysłu Miejscowego, Krykiewicz otrzymał w październiku 1948 r., decyzją wojewody olsztyńskiego Mieczysława Moczara⁵⁶, delegację z macierzystego Wydziału Przemysłu i Handlu UW do prac w zakresie nadzoru inwestycyjnego przedsiębiorstw przemysłowych⁵⁷.

Po zakończeniu delegacji – w czerwcu 1949 r. – powrócił on do Wydziału Przemysłu i Handlu UW, gdzie był również przewodniczącym komisji do spraw zatwierdzania projektów urządzeń zakładów przemysłowych na terenie województwa olsztyńskiego. Od 1 kwietnia 1950 r. pełnił też obowiązki kierownika nowoutworzonego oddziału planowania i inwestycji⁵⁸.

Wysokie kwalifikacje zawodowe Krykiewicza stały się podstawą do złożenia wniosku przez naczelnika Wydziału o przyznanie mu 50% dodatku specjalnego. W uzasadnieniu, naczelnik stwierdził: „Doświadczony inż. architekt, dobrze obeznany z zagadnieniami inwestowania. Dokładny i pracowity, posiadający energię i inicjatywę”⁵⁹. Ostatecznie, pomimo przyznania mu uchwałą Prezydium WRN⁶⁰ w Olsztynie dodatku w niższej wysokości, tzn. 35% pobieranego wynagrodzenia, on również nie został jednak zatwierdzony przez Prezydium Rady Ministrów⁶¹.

Wobec postępującego procesu stalinizacji wszelkich przejawów życia publicznego i realizacji uchwał III Plenum Komitetu Centralnego PZPR (11–13 listopada 1949 r.), niezależnie od ideologicznej weryfikacji samych szeregow partyjnych,

⁵⁶ M. Moczar (1913–1986) – właśc. Mikołaj Demko, gen. dyw. WP. Szef Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi (1945–1948), wojewoda olsztyński (1948–1950), przewodniczący Prezydium WRN (1950–1952) w Olsztynie, w Białymstoku (1952–1954) i w Warszawie (1954–1956), wiceminister (1956–1964) i minister spraw wewnętrznych (1964–1968) – por. K. Lesiakowski, *Mieczysław Moczar „Mietek”. Biografia polityczna*, Warszawa 1998; W. Żebrowski, *Mieczysław Moczar w Olsztyńskim. Działalność polityczna i jej skutki w latach 1948–1952*, Olsztyn 2002.

⁵⁷ W opinii na temat M. Krykiewicza, sporządzonej przez Piotra Majewskiego naczelnika Wydziału Inspekcji UW dla wojewody M. Moczara, z października 1948 r., stwierdzono, m.in.: „Bardzo ruchliwy. Z zapałem oddaje się swemu zawodowi i bierze czynny udział w pracy społecznej. Specjalnie interesuje się drobnym przemysłem ludowym [...]. Polityką zupełnie nie interesuje się. Wszelkie zarządzenia władz wykonuje bardzo lojalnie. Uprzejmy i koleżeński” – por. APO, UW, sygn. 1253/9993, k. 18. Wakaty powstały w wyniku aresztowania przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa inż. Władysława Świetlika dyrektora technicznego Dyrekcji Przemysłu Miejscowego oraz jej pracownika Henryka Kurakiewicza, technika budowlanego odpowiedzialnego za roboty inwestycyjne – por. ibidem, sygn. 1253/8079, k. 51. Pismo A. Szczyrczyńskiego naczelnika Wydziału Przemysłu i Handlu UW w Olsztynie do wojewody M. Moczara, z 11 X 1948; k. 53. Pismo wojewody olsztyńskiego M. Moczara do M. Krykiewicza, z 11 X 1948 (rkps).

⁵⁸ Ibidem, k. 7. Życiorys M. Krykiewicza (bez daty, ok. 1950 r., rkps); k. 18. Rozliczenie należności M. Krykiewicza za prace wykonane w Dyrekcji Przemysłu Miejscowego, z 24 X 1949 (odpis); k. 60. Pismo Wydziału Kadr i Szkolenia Prezydium WRN w Olsztynie do M. Krykiewicza w sprawie przyznania mu dodatku funkcyjnego, z 26 IX 1950.

⁵⁹ Ibidem, k. 58–59. Wniosek o przyznanie M. Krykiewiczowi dodatku specjalnego, z 9 IX 1950.

⁶⁰ Na mocy ustawy o terenowych organach jednolitej władzy państwowej z 20 III 1950 r. (Dz U RP 1950, nr 14, poz. 130 – obowiązywała od 13 IV 1950 r., uchylona 29 I 1958 r.), zniesieniu uległy, m.in. urzędy i wydziały wojewódzkie. Ich kompetencje wykonawcze przejęły wojewódzkie prezydium rad narodowych o zmienionej strukturze organizacyjnej – szerzej na ten temat R. Tomkiewicz, *Ułomna samorządność Polski Ludowej. Warmia i Mazury 1945–1990*, Olsztyn 2016, s. 241–308.

⁶¹ Ostatecznie, M. Krykiewicz otrzymał jedynie dodatek funkcyjny według grupy czwartej, jako kierownik oddziału, poczynając od 1 VI 1950 r. – por. ibidem, k. 60. Zawiadomienie o przyznaniu dodatku funkcyjnego M. Krykiewiczowi, wydane przez Wydział Kadr i Szkolenia Prezydium WRN w Olsztynie, z 26 IX 1950.

podobne założenia przyjęto w stosunku do kadr urzędniczych administracji państwowej, instytucji publicznych, a także na kolei, w przemyśle, spółdzielniach produkcyjnych i państwowych gospodarstwach rolnych⁶².

W lipcu 1951 r. Departament Kadr Ministerstwa Przemysłu Drobno i Rzemiosła odrzucił uchwałę Prezydium WRN w Olsztynie w sprawie powierzenia Krykiewiczowi stanowiska kierownika, którego obowiązki pełnił w oddziale planowania i inwestycji, oraz awansowania go do piątej grupy uposażenia służbowego⁶³.

Decyzja ta miała bez wątpienia bezpośredni związek z akcją „czystki” prowadzonej przez komunistyczny aparat partyjny wobec tych wszystkich, którzy mieścili się w szerokim katalogu uznanych za „wrogów i klasowo obcych” narzucanemu społeczeństwu systemowi ustrojowemu, wzorowanemu na stalinowskiej formule państwa totalitarnego⁶⁴.

W czerwcu 1952 r., w poufnej opinii „o przydatności zawodowej i społecznej” Krykiewicza, sporządzonej przez Wydział Kadr i Szkolenia Prezydium WRN w Olsztynie, stwierdzono m.in., że jako członek BBWR przed wojną, a obecnie bezpartyjny, „nie posiada uzdolnień w pracy i jest chaotyczny”. Uznano też, że wprawdzie ma on „wiadomości zawodowe”, ale „nie stara się ich pogłębiać” i choć „pracę powierzoną mu przez kierownictwo wykonuje dobrze i bez zaległości”, to jego stanowisko wobec „sprawy załatwianej” [!] uznano za „chwijne i zmienne”. Postawiono mu także zarzut, że „nie udziela pomocy i opieki pracownikom”. Uzupełnieniem tej negatywnej oceny było stwierdzenie, że „nie bierze udziału w szkoleniu” i nie wysuwa na stanowiska pracowników z „awansu” społecznego oraz wykazuje brak zaangażowania „w walce o nowe formy i styl pracy”, jako jednostka „prześlągnięta starymi formami biurokratycznymi sprzed wojny”. Dodatkowo uznano też, że „w pracy społeczno-politycznej, w związkach zawodowych i TPPR⁶⁵, udzielał się „bez jakiegokolwiek przekonania”. W konkluzji zalecono przeniesienie Krykiewicza „do innego zakładu pracy, ze względu na jego przeszłość i oblicze polityczne”. Wskazywano jednocześnie na brak konieczności dalszego jego „doszkalania” oraz awansowania na „bardziej odpowiedzialne stanowiska”⁶⁶.

⁶² Por. Referat Bolesława Bieruta pt. „Zadania partii w walce o czujność rewolucyjną na tle sytuacji obecnej”, w: III Plenum Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej 11, 12, 13 listopada 1949 r., „Nowe Drogi”, Warszawa 1949, s. 6–58; O wzmoczenie czujności rewolucyjnej. Uchwały Biura Organizacyjnego KC PZPR. Wyłącznie do użytku organizacji partyjnych, Warszawa 1949, k. 45.

⁶³ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 61. Pismo poufne Prezydium WRN w Olsztynie do Departamentu Kadr Ministerstwa Przemysłu i Rzemiosła w sprawie wniosku awansowego M. Krykiewicza, z 11 VII 1951; k. 62. Pismo Departamentu Kadr Ministerstwa Drobno i Rzemiosła do Wydziału Kadr i Szkolenia Prezydium WRN w Olsztynie w sprawie wniosku awansowego M. Krykiewicza, z 25 VII 1951.

⁶⁴ Por. O wzmoczeniu czujności rewolucyjnej..., k. 49–56.

⁶⁵ TPPR – Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – stowarzyszenie założone w 1944 r. jako przybudówka propagandowa Polskiej Partii Robotniczej, a następnie PZPR, mające działać na rzecz pogłębiania więzi narodu polskiego z narodami ZSRR oraz rozwijania współpracy gospodarczej i kulturalno oświatowej pomiędzy Polską a ZSRR. W 1991 r. TPPR przekształciło się w Stowarzyszenie Polska–Rosja.

⁶⁶ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 83–84. Poufna „Opinia o przydatności zawodowej i społecznej” M. Krykiewicza, sporządzona przez Wydział Kadr i Szkolenia Prezydium WRN w Olsztynie, z 18 VI 1952. Przy okazji warto wspomnieć,

Przedstawiona opinia, wobec sformułowanych w niej zarzutów o charakterze ideologicznym, przesądzała w istocie o dalszej przyszłości zawodowej Krykiewicza. O tym, że pełnił on jeszcze swoje obowiązki przez ponad rok, zadecydowały wyłącznie posiadane przezeń kwalifikacje, niezbędne w wykonywaniu czynności wynikających z pracy w nadzorze inwestycyjnym nad zakładami przemysłowymi.

Decyzją Prezydium WRN w Olsztynie, Krykiewicz został odwołany, z dniem 1 lipca 1953 r., ze stanowiska pełniącego obowiązki kierownika oddziału inwestycji i planowania Wydziału Przemysłu i Handlu, z jednoczesnym przejściem przezeń obowiązków referendarza w tym Wydziale oraz zwolniony z pracy w Prezydium WRN, z trzymiesięcznym terminem wypowiedzenia, z dniem 30 września 1953 r.⁶⁷

Na podstawie decyzji administracyjnej, Krykiewicza przeniesiono ostatecznie na stanowisko inspektora w Zarządzie Budynków Mieszkalnych w Olsztynie, gdzie pracował od 1 października 1953 do 30 czerwca 1958 r., czyli do przejścia na emeryturę⁶⁸.

W okresie popaździernikowej „odwilży”, Krykiewicz wystosował list do Prezydium WRN w Olsztynie, z prośbą o zaliczenie mu do okresu stażu pracy zawodowej, zatrudnienia w UPR i UW Olsztynie w latach 1946–1953⁶⁹.

W odpowiedzi Zbigniew Januszko⁷⁰, ówczesny przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie, potwierdzając wymieniony okres pracy – stwierdził: „Z pracy zawodowej Obywatel wywiązywał się zadowalająco. Obywatel był sumiennym i zdyscyplinowanym pracownikiem. Poza tym brał dość aktywny udział w pracy społecznej, w ramach organizacji TPPR i NOT⁷¹. Zwolnienie Obywatela nastąpiło z urzędu na

że jeszcze trzy miesiące wcześniej M. Krykiewicz ukończył, z wynikiem bardzo dobrym, kurs inwestycyjny II stopnia dla pionu państwowego, zorganizowany przez Zakład Doskonalenia Rzemiosła w Szczecinie w okresie od 22 II do 1 III 1952 r. – ibidem, k. 37. Zaświadczenie Zakładu Doskonalenia Rzemiosła w Szczecinie o ukończeniu kursu inwestycyjnego przez M. Krykiewicza, z 1 III 1952 (odpis).

⁶⁷ Ibidem, k. 81. Pismo Prezydium WRN w Olsztynie do M. Krykiewicza w sprawie odwołania ze stanowiska i wypowiedzenia umowy o pracę, z pieczęcią i podpisem J. Malewskiego przewodniczącego Prezydium WRN w Olsztynie, z 18 VI 1953.

⁶⁸ AZ BP BPBW, Akta pracownicze M. Krykiewicza (brak sygnatury), k. 4. Życiorys M. Krykiewicza z 29 VI 1966.

⁶⁹ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 85. Podanie M. Krykiewicza do Prezydium WRN w Olsztynie, z 3 XII 1956 r.

⁷⁰ Zbigniew Januszko (1916–1995) – ekonomista, działacz państwowy, polityczny i spółdzielczy. Dyrektor Biura Regionalnego Państwowej Komisji Planowania i Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego w Olsztynie (1948–1950), wiceprzewodniczący (1950–1956) i przewodniczący (1956–1959) Prezydium WRN w Olsztynie, poseł na Sejm PRL II kadencji (1957–1961). Członek PPS (1945–1948) i PZPR (od 1948 r.). Członek KW (1949–1956) i Egzekutywy KW (1956–1959) PZPR w Olsztynie. Po przeniesieniu do Warszawy, m.in. zastępca przewodniczącego Centralnej Komisji Planowania przy Radzie Ministrów (1956–1968), prezes Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej (1968–1972), podsekretarz stanu w Ministerstwie Handlu Wewnętrznego i Usług (1972–1975) oraz dyrektor generalny w Urzędzie Pełnomocnika Rządu do spraw Zagospodarowania Wisły (1978–1981) – por. T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991 r.*, Warszawa 1991, s. 177, 188, 232; <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/636276>, dostęp: 16.10.2023.

⁷¹ NOT – Naczelna Organizacja Techniczna – ogólnopolskie zrzeszenie stowarzyszeń technicznych, wywodzące swój rodowód ze zjazdów techników i inżynierów w okresie zaborów. W 1912 r. utworzono Radę Zjazdów i Zrzeszeń Techników Polskich w Krakowie. Od 1924 r. pod nazwą Związku Polskich Zrzeszeń Technicznych. W połowie lat 30. XX w. utworzono dwa odrębne stowarzyszenia: Naczelną Organizację Inżynierów RP w 1935 r. oraz Naczelną Organizację

skutek podanej w aktach przynależności, w okresie przedwojennym, do BBWR, co uważa się za niesłuszne i krzywdzące. Podając powyższe do wiadomości, Prezydium pragnie przeprowadzić w ten sposób rehabilitację Obywatela jako b[yłego] pracownika państwowego, który pracując w minionym okresie, pracą swoją przyczynił się do zagospodarowania naszego województwa⁷².

Przejście na emeryturę, i ukończenie sześćdziesięciu siedmiu lat życia, wcale nie oznaczały całkowitego zaprzestania przezeń aktywności zawodowej.

W latach 1958–1966 pracował początkowo jako architekt-projektant na zlecenie Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa (PZITB) Oddział w Olsztynie⁷³. Od stycznia 1964 r. był również jego rzeczoznawcą, – w dziale mykologia budowlana⁷⁴ – po uzyskaniu uprawnień decyzją Zarządu Głównego PZITB w Warszawie⁷⁵.

W lipcu 1966 r. Krykiewicz został przyjęty na stanowisko projektanta, w wymiarze ¼ etatu, w Wojewódzkim Biurze Projektów Budownictwa Wiejskiego (WBPBW) w Olsztynie. Od stycznia 1967 r. był już tam zatrudniony na ½ etatu jako starszy projektant i rzeczoznawca w zakresie mykologii⁷⁶. W WBPBW pracował aż do czerwca 1976 r., kiedy to nabył uprawnienia do renty specjalnej dla osób szczególnie zasłużonych, przyznanej mu na mocy decyzji Prezesa Rady Ministrów⁷⁷.

Stowarzyszeń Techników RP w 1936 r. Po zakończeniu II wojny światowej, w 1945 r., reaktywowano dwie organizacje techników i inżynierów, scalające liczne stowarzyszenia regionalne o charakterze branżowym: Ogólnopolskie Towarzystwo Techniczne w Łodzi i Wielobranżowy Związek Inżynierów i Techników w Kielcach. 12 XII 1945 r. w Warszawie powołano NOT, jako ogólnopolskie zrzeszenie wszystkich stowarzyszeń technicznych. Od 1989 r. pod nazwą NOT-Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych. Oddział Wojewódzki NOT w Olsztynie został utworzony 18 IV 1950 r. – por. <https://not.org.pl/o-not/historia>, dostęp: 16.10.2023; <https://not.olsztyn.pl/o-nas/>, dostęp: 16.10.2023.

⁷² APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 86. Pismo Z. Januszko do M. Krykiewicza, z 17 XII 1956.

⁷³ AZ BP BPPBW, Akta pracownicze..., k. 4. Życiorys M. Krykiewicza z 29 VI 1966. PZITB jest kontynuatorem Związku Inżynierów Budownictwa, założonego w 1934 r. w Warszawie. Po drugiej wojnie światowej doszło do połączenia PZIB ze Stowarzyszeniem Inżynierów i Techników Budownictwa podczas zjazdu obu organizacji 14–15 VI 1948 r. w Warszawie. Olsztyński Oddział PZITB powołano do życia 30 IX 1949 r., a pierwszym przewodniczącym Zarządu został wybrany Michał Zubelewicz – szerzej na ten temat: *60 lat Oddziału Olsztyńskiego PZITB 1949–2009*, [oprac. J. Stadnik], Olsztyn 2009, s. 12, 13, 24.

⁷⁴ Mykologia (gr. *mýkēs* – „grzyb”, grzyboznawstwo) – dział biologii zajmujący się systematyką, budową i fizjologią grzybów oraz ich znaczeniem dla człowieka. Mykologia budowlana – dział mykologii przemysłowej, poświęcony badaniu rozwoju grzybów i pleśni występujących w materiałach budowlanych oraz ich wpływu na stan techniczny budynków i innych obiektów budowlanych.

⁷⁵ AZ BP BPPBW, Akta pracownicze..., k. 6. Pismo inż. A. Sapkowskiego wiceprzewodniczącego ZO PZITB w Olsztynie do M. Krykiewicza, z 4 II 1964. Grupa rzeczoznawców olsztyńskich podjęła działalność już w 1964 r., przynależąc organizacyjnie do Zespołu Rzeczoznawców działającego przy Oddziale PZITB w Gdańsku. Samodzielna Grupa Rzeczoznawców Budowlanych nr 17 przy Oddziale PZITB w Olsztynie, licząca początkowo 16 członków, powstała 1 VII 1973 r. Podlegała ona Komitetowi Rzeczoznawców Budowlanych w Warszawie. M. Krykiewicz, jako jej założyciel, a zarazem rzeczoznawca z działu mykologii, posiadał grupę specjalności: zabezpieczenie budowli przeciw czynnikom biologicznym – por. *60 lat Oddziału...*, s. 29, 30, 75.

⁷⁶ AZ BP BPPBW, Akta pracownicze..., k. 2. Podanie M. Krykiewicza o przyjęcie do pracy w WBPBW w Olsztynie, z 24 VI 1966; k. 1. Zaświadczenie o zatrudnieniu M. Krykiewicza, z pieczęcią i podpisem mgr. inż. S. Pawlaka dyrektora WBPBW w Olsztynie, z 12 I 1967.

⁷⁷ Ibidem (brak numeru karty). Podanie M. Krykiewicza o rozwiązanie stosunku pracy z BPBW w Olsztynie, z 25 VI 1976. Co znamienne, podanie o rozwiązanie umowy o pracę, z uwagi na otrzymanie renty specjalnej – z dniem 30 VI 1976 r. – złożył on 25 czerwca, czyli na dzień przed własną śmiercią.

Pracę zawodową, wykonywaną do ostatnich dni życia, uzupełniał godną podziwu, wieloletnią, szeroką i wszechstronną aktywnością społeczną i pasją artystyczną.

Wkrótce po przyjeździe do Okręgu Mazurskiego, na pierwszym posiedzeniu 26 marca 1946 r., został wybrany prezesem zarządu Związku Towarzystw Miłosierdzia „Caritas” Diecezji Warmińskiej w Olsztynie⁷⁸. Funkcję tę pełnił do 1949 r., zaś w latach 1949–1950 był członkiem jego komisji rewizyjnej⁷⁹.

W tym samym 1946 r. został również członkiem Wojewódzkiego Komitetu Opieki Społecznej i Pomocy Zimowej w Olsztynie. W uznaniu zasług poniesionych „w szczególnie ofiarnej i wydatnej pracy na polu opieki społecznej i pomocy zimowej”, za okres od 1 października 1947 do 31 marca 1948 r., został wyróżniony dyplomem i odznaką złotą Centralnego Komitetu Opieki Społecznej w Warszawie⁸⁰.

Kontynuując swe zaangażowanie z okresu międzywojennego, aktywnie włączył się też w prace zarządu olsztyńskiego Oddziału Towarzystwa Ogrodów i Osiedli Działkowych RP (1946–1949). Był również, m.in. członkiem Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (od 1951 r.), Towarzystwa Przyjaciół Żołnierza⁸¹ (1948–1950), NOT (od 1950 r.), SARP (od 1952 r. – członek nadzwyczajny; od 1961 r. – członek zwyczajny), TPPR (od 1948 r.) i Związku Zawodowego Pracowników Państwowych RP (od 1946 r.)⁸².

Szczególne miejsce w jego działalności społecznej odgrywało przede wszystkim aktywne uczestnictwo w pracach PZITB oraz ruchu na rzecz ochrony zabytków.

⁷⁸ Por. J. Chłosta, *Warmińscy duchowni. Ksiądz Augustyn Szarnowski*, „Studia Elbląskie” 2012, t. XIII, s. 72; A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1996, s. 90. Szerzej o działalności „Caritasu” i jego przejęciu pod zarząd przymusowy przez władze komunistyczne w styczniu 1950 r. – zob. A. Kopiczko, „Caritas” w diecezji warmińskiej w latach 1945–1950. Zarys problematyki, w: *Służyć Bogu w człowieku*, red. P. Zięba, Olsztyn 2015, s. 27–44; D. Zamiatała CMF, *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945–1950*, Lublin 2000.

⁷⁹ APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 14. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 11 XII 1950; k. 34. Ankieta personalna M. Krykiewicza z 23 III 1952. Mając na uwadze, że Krykiewicz był wcześniej członkiem Kościoła ewangelicko-reformowanego, jego funkcja w diecezjalnym „Caritasie” może budzić uzasadnione wątpliwości. Jak wynika z dokumentacji zawartej w Księdze Zmarłych Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Olsztynie, pozostawał on do chwili śmierci praktykującym parafianinem, przyjmującym codziennie Komunię Świętą. Tego samego wyznania były również jego żona oraz pasierbica. Można zatem przyjąć, z dużą dozą prawdopodobieństwa, że Krykiewiczowie dokonali konwersji na katolicyzm pomiędzy 1934 a 1946 r. Nie udało się odnaleźć informacji na temat okoliczności tego zdarzenia. Autor składa serdeczne podziękowania ks. prof. dr. hab. A. Kopiczko dyrektorowi Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie za udostępnienie treści zapisów metrykalnych dotyczących rodziny Krykiewiczów.

⁸⁰ Ibidem, k. 36. Dyplom i odznaka złota CKOS dla M. Krykiewicza, z 14 II 1949 (odpis).

⁸¹ Towarzystwo Przyjaciół Żołnierza (TPŻ) – paramilitarne stowarzyszenie utworzone przez władze komunistyczne w 1944 r. jako element systemu obrony kraju poprzez upowszechnianie idei obronności oraz działalność szkoleniową i wychowawczą. W początkowym okresie działalności jego podstawowym zadaniem była szeroko rozumiana pomoc – w tym żywnościowa – zdemobilizowanym żołnierzom i ich rodzinom oraz żołnierzom w służbie czynnej. W 1950 r. TPŻ zostało przekształcone w Ligę Przyjaciół Żołnierza – por. np. M. Kietliński, *Liga Przyjaciół Żołnierza w Białymstoku w latach 1945–1962*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 2000, t. XIII, s. 113–120.

⁸² APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 14, 36, ankieta personalna M. Krykiewicza z 11 XII 1950; AZ BP BPBW, k. 4a. Kwestionariusz osobowy M. Krykiewicza z 30 VI 1966; SARP OO, Dokumenty członkowskie M. Krykiewicza (brak sygnatury, materiały niefoliowane). Karta ewidencyjna architekta M. Krykiewicza, z 23 X 1952; ibidem, Wkładka uzupełniająca do karty ewidencyjnej członka SARP, z 5 I 1961; por. też: https://www.archimemory.pl/pokaz/marian_krykiewicz,14459, dostęp: 20.10.2023 (błędnie podana data urodzin).

Krykiewicz, jako członek olsztyńskiego Oddziału PZITB od 1951 r., przez pięć kadencji pełnił odpowiedzialne funkcje w jego Zarządzie, będąc kolejno: sekretarzem (1952–1953), wiceprzewodniczącym (1953–1954), skarbnikiem (1954–1958), członkiem (1956–1958) i ponownie sekretarzem (1958–1960). Ponadto był w latach 50. XX w. twórcą i opiekunem Koła Młodej Kadry Technicznej, działającego przy Zarządzie Oddziału PZITB, oraz inicjatorem utworzenia w Olsztynie w 1960 r., Punktu Konsultacyjnego Politechniki Warszawskiej⁸³.

W 1957 r. Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK)⁸⁴ powołał Krykiewicza na opiekuna społecznego nad zabytkami województwa olsztyńskiego. Dwa lata później, w 1959 r., został wybrany wiceprzewodniczącym, a w kadencji 1967–1969 przewodniczącym Okręgowej Komisji Opieki nad Zabytkami. Organizował w tym okresie m.in. doroczne zjazdy społecznych opiekunów zabytków, połączone ze szkoleniami i zwiedzaniem najważniejszych obiektów zabytkowych regionu. Był też przewodnikiem PTTK oraz autorem wielu ekspertyz i wizji lokalnych zabytków architektury na Warmii i Mazurach, dokonywanych we współpracy oraz na zlecenie wojewódzkiego konserwatora zabytków⁸⁵.

Zasługi Krykiewicza na polu pracy zawodowej i w różnorodnej działalności społecznej, w szczególności na rzecz rozwoju przemysłowego i ochrony dóbr kultury materialnej Warmii i Mazur, doczekały się – po przełomie 1956 r. – w końcu rzetelnej oceny i uznania ze strony władz wojewódzkich i państwowych. Był odznaczony, m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (w 1957 r.), Złotą Odznaką Honorową PZITB (w 1966 r.), Złotą Odznaką Honorową „Zasłużonym dla Warmii i Mazur”, Złotą Honorową Odznaką PTTK, odznaką „1000-lecie Państwa Polskiego” (w 1965 r.), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (w 1970 r.)⁸⁶.

Pasją, której poświęcał się Krykiewicz z prawdziwym zamiłowaniem, jeszcze od czasów studenckich, był rysunek oraz malarstwo akwarelowe i olejne. W technice rysunku, w której wypowiadał się najczęściej, z racji przygotowania zawodowego, skupiał się przede wszystkim na dokumentowaniu przemijającej zabytkowej architektury monumentalnej, małomiasteczkowej oraz budownictwa drewnianego. Przewodnym motywem jego twórczości malarskiej były natomiast akty i portrety kobiece,

⁸³ 60 lat Oddziału..., s. 75, 86.

⁸⁴ Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK) – stowarzyszenie mające na celu upowszechnianie krajoznawstwa i turystyki kwalifikowanej, powstałe w 1950 r. z połączenia Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Olsztynie powstał 20 V 1946 r. Jego pierwszym prezesem został wybrany Jan Bohucki. W 1951 r. przekształcony w Warmińsko-Mazurski Okręg (obecnie Oddział) PTTK w Olsztynie – por. <http://www.msw-pttk.org.pl/historia/historia.html>, dostęp: 23.10.2023; <https://radioolsztyn.pl/70-lecie-oddzialu-warmińsko-mazurskiego-pttk/01256657#jp-carousel-256660>, dostęp: 23.10.2023.

⁸⁵ L. Czubieli, op. cit., s. 42; *Sprawozdanie z działalności Okręgowej Komisji Opieki n/Zabytkami za rok 1969*, w: *Społeczna ochrona...*, s. 44–49; A. Wyszkowski, *Pięćdziesięciolecie PTTK na Warmii i Mazurach*, „Jantarowe Szlaki” 1996, R. XXXIX, nr 4, s. 53, 54.

⁸⁶ AZ BP BPPW, k. 4a. Kwestionariusz osobowy M. Krykiewicza, z 30 VI 1966; SARP OO, Karta ewidencyjna architekta M. Krykiewicza, z 23 X 1952; L. Czubieli, op. cit.; 60 lat Oddziału..., s. 75.

ale także kwiaty i zabudowa miejska. Prace były prezentowane na kilku pokazach amatorskich, organizowanych w latach 50. i 60. XX w., przez Radę Miejsową Związku Zawodowego Pracowników Państwowych RP (ZZPP) przy Prezydium WRN w Olsztynie i Wojewódzką Komisję Związków Zawodowych⁸⁷.

Swoistym podsumowaniem dokonań artystycznych Krykiewicza, a jednocześnie niezwykle ważnym wydarzeniem w życiu samego twórcy, była jego indywidualna wystawa prac malarskich i rysunkowych, zatytułowana „Marian Krykiewicz – malarstwo i rysunek” zorganizowana, w dniach od 9 kwietnia do 6 maja 1969 r., w sali wystawowej Wojewódzkiego Domu Kultury (WDK) w Olsztynie. Jej organizatorami były Oddział SARP i WDK przy współdziałaniu Biura Wystaw Artystycznych (BWA) w Olsztynie. Na ekspozycji zaprezentowano ogółem 68 prac autora, w tym 20 obrazów olejnych oraz 48 rysunków i szkiców⁸⁸.

We *Wstępie* do katalogu wystawy Lucjan Czubieli⁸⁹, ówczesny wojewódzki konserwator zabytków, napisał m.in.: „Na obecnej wystawie największą wartość reprezentują rysunki, przedstawiające różnorodne formy zabytkowej architektury. Jako znany opiekun społeczny, w rysunkach tych utrwalił architekturę monumentalną, drewniane budownictwo i szczególnie umiłowany temat – małomiasteczkowe domy, będące często w stanie opłakanym. Z całą świadomością przenosi na papier te malownicze fragmenty. W ten sposób staje się niejako archiwistą przemijających faktów. Rysunki te posiadają, w wielu wypadkach, wartość dokumentu archiwalnego, gdyż większość ruin rysowanych przez M. Krykiewicza uległa w międzyczasie rozbiórce. Ponadto wielką pasją Krykiewicza jest utwalenie na płótnie czy kartonie umiłowanych przez siebie kwiatów. Może tak czynić jedynie człowiek ceniący wysoko znaczenie piękna natury, przejęty miłością do ziemi ojczystej”⁹⁰.

⁸⁷ Por. APO, UW, sygn. 1253/8079, k. 6. Nagroda Rady Miejskiej ZZPP RP przy Prezydium WRN w Olsztynie przyznana M. Krykiewiczowi za prace wyróżnione na wystawie amatorów plastyków i fotografików pracowników Prezydium WRN w Olsztynie, z 1 III 1952 (odpis z 28 IV 1952); L. Czubieli, op. cit., s. 42, 43.

⁸⁸ APO, Biuro Wystaw Artystycznych w Olsztynie (dalej: BWA) 1958–1980, 1984–1985, sygn. 2755/228. Wystawy okresowe 1969, k. 11. Pismo W. Jeżewskiego kierownika Działu Upowszechniania WDK w Olsztynie do BWA w Olsztynie w sprawie wystawy M. Krykiewicza, z 26 V 1969; sygn. 2755/224. Teksta wystawy pt. *M. Krykiewicz – malarstwo i rysunek. WDK 9.04.1969-6.05.1969* (niefoliowana). Meldunek z ekspozycji wystawy czasowej pt. *Marian Krykiewicz – malarstwo i rysunek*, sporządzony przez H. Skurpskiego kierownika BWA w Olsztynie dla Centralnego BWA Ministerstwa Kultury i Sztuki w Warszawie, z 12 VII 1969.

⁸⁹ Lucjan Czubieli (1931–2019) – historyk sztuki. Zastępca wojewódzkiego konserwatora zabytków (1956–1960) i wojewódzki konserwator zabytków w Wydziale Kultury Prezydium WRN w Olsztynie (1960–1990). Miejski konserwator zabytków w Olsztynie (1991–1993). Honorowy Obywatel Fromborka (w 1973 r.) i Lidzbarka Warmińskiego (w 1988 r.). Członek wielu organizacji oraz stowarzyszeń kulturalnych i naukowych, w tym, m.in.: Prezydium Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze” w Olsztynie, Warmińsko-Mazurskiego Oddziału PTTK w Olsztynie, Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie, Stowarzyszenia Konserwatorów Polskich. Członek PZPR (od 1962 r.). Autor licznych artykułów i opracowań z zakresu konserwatorstwa, ochrony zabytków i krajoznawstwa – zob. I. Lewandowska, *Konserwatorskie zwierzenia. Rozmowy z Lucjanem Czubieliem konserwatorem zabytków w Olsztynie 1956–1993. Wywiad-rzeka. Materiały źródłowe*, Olsztyn 2015, s. 249–278.

⁹⁰ Cyt za: APO, BWA, sygn. 2755/224. *Wstęp* do katalogu pt. *Marian Krykiewicz* autorstwa L. Czubieli. Katalog opracowany i zredagowany przez BWA w Olsztynie, został wydrukowany w Drukarni im. Rewolucji Październikowej

Wystawę, która cieszyła się sporą popularnością wśród zwiedzających, odwiedziło około 3600 osób, w tym 9 zorganizowanych grup szkolnych⁹¹. Został jej też poświęcony artykuł na łamach „Głosu Olsztyńskiego”⁹².

Najlepszym potwierdzeniem bogatego oraz wszechstronnego dorobku zawodowego i artystycznego Krykiewicza pozostaje zestawienie jego opracowań projektowych, szkiców architektonicznych oraz prac malarskich i rysunków. Obejmuje ono okres lat 1922–1960, zostało przygotowane przez samego autora i zachowane w jego dokumentacji członkowskiej w olsztyńskim oddziale SARP (zob. Aneks).

Marian Krykiewicz zmarł 26 czerwca 1976 r. w Olsztynie w wieku 85 lat⁹³. Rok jego śmierci okazał się zresztą wyjątkowo tragiczny dla rodzin Roblów i Krykiewiczów. 13 listopada zmarł bowiem w Warszawie Zygmunt Robel, brat jego żony⁹⁴, a 23 grudnia, w zaledwie 57 roku życia, pasierbica – Wanda Kosińska⁹⁵.

Wdowa, Jadwiga Krykiewiczowa opuściła zajmowane dotąd mieszkanie przy placu Pułaskiego i przeniosła się do Barczewa, gdzie zamieszkała w lokalu przy ulicy Kraszewskiego 4⁹⁶. Zmarła w Barczewie 18 sierpnia 1980 r., w wieku 86 lat. W ostatniej drodze towarzyszyła jej bratanica – Alina Robel⁹⁷.

Marian i Jadwiga Krykiewiczowie oraz Wanda Kosińska pochowani są w grobie rodzinnym na cmentarzu komunalnym przy ulicy Poprzecznej w Olsztynie. U szczytu płyty nagrobnej widnieje wyryty napis: „Repatrianci ze Lwowa”⁹⁸.

W niniejszym szkicu poświęconym sylwetce Mariana Krykiewicza można wyróżnić w jego działalności wiele cech właściwych ludziom, których droga życiowa

w Warszawie (nakład niezany). W *Katalogu*, oprócz *Wstępu* (z fot. M. Krykiewicza) zamieszczono kilka fotografii czarno-białych prac autora (bez opisu), wykonanych przez fotografa Tomasza W. Bortkiewicza z Olsztyna. W *Tece* wystawy znajdują się również, cytowany już meldunek H. Skurpskiego z ekspozycji wystawy czasowej pt. *Marian Krykiewicz – malarstwo i rysunek*, wycinki prasowe oraz cztery czarno-białe odbitki fotograficzne prac M. Krykiewicza, opatrzone na odwrocie pieczęciami zakładu fotograficznego oraz Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Wydawnictw w Olsztynie, wraz z zezwoleniem na wykorzystanie do publikacji, z 15 II 1969 r.

⁹¹ Ibidem. Meldunek z ekspozycji wystawy czasowej pt. *Marian Krykiewicz – malarstwo i rysunek*, sporządzony przez H. Skurpskiego kierownika BWA w Olsztynie dla Centralnego BWA Ministerstwa Kultury i Sztuki w Warszawie, z 12 VII 1969.

⁹² (il), *Malarstwo M. Krykiewicza na wystawie w WDK*, „Głos Olsztyński” 17 IV 1969, nr 90, s. 6. (fot.) Krótka notka na temat wystawy została także zamieszczona w rubryce pt. *Kronika regionu* miesięcznika społeczno-kulturalnego „Warmia i Mazury” 1969, R. XV, nr 6, s. 32 (błędnie podana data otwarcia wystawy).

⁹³ Zob. „Gazeta Olsztyńska” 28 VI 1976, nr 146, s. 7; 29 VI 1976, nr 147, s. 4; 30 VI 1976, nr 148, s. 7; 5 VII 1976, nr 151, s. 6 (nekrologi M. Krykiewicza).

⁹⁴ Por. „Życie Warszawy” 17 XI 1976, nr 274, s. 11 (nekrolog Z. Robla). Były wojewoda olsztyński został pochowany u boku, zmarłej w 1974 r., żony Janiny w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Stare Powązki w Warszawie – zob. https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=5257, dostęp: 24.10.2023.

⁹⁵ Por. „Gazeta Olsztyńska”, 27 XII 1976, nr 294, s. 7 (nekrologi W. Kosińskiej).

⁹⁶ Informacja o miejscu zamieszkania J. Krykiewicza w Barczewie zachowała się w cytowanej już Księdze Zmarłych Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Olsztynie.

⁹⁷ Por. „Gazeta Olsztyńska” 22-24 VIII 1980, nr 181, s. 7 (nekrolog J. Krykiewicza).

⁹⁸ Zob. https://msipmo.olsztyn.eu/zck/?gmap=gp1&bbox=7466514.676309795,5962252.559117349,7468538.213690204,5963135.210882653&utm_source=iMapClient&utm_medium=startPanel&utm_campaign=MSIPMOZCK2016, dostęp: 9.07.2023. Lokalizacja grobu: rząd 12, szereg 1, miejsca 13, 14, 15.

została zaznaczona pracą i zaangażowaniem społecznym. Inżynier-architekt, z gruntownym wykształceniem, popartym praktyką zawodową w administracji samorządowej Drugiej Rzeczypospolitej, znakomicie odnalazł się w trudnej rzeczywistości powojennej Warmii i Mazur, stając w szeregu wielu innych, nierzadko wybitnych Kresowian, którzy położyli niemałe zasługi w organizacji życia gospodarczo-społecznego oraz kulturalnego regionu.

Fachowe przygotowanie, poparte pracowitością, rzetelnością i odpowiedzialnością zawodową, ale także kultura osobista, uczynność i koleżeńskość odegrały w tym względzie zupełnie kluczową rolę. Nie mniej istotna okazała się też łatwo zauważalna, silnie akcentowana potrzeba służby drugiemu człowiekowi oraz dbałość o dziedzictwo kulturowe, praktykowane przez Krykiewicza od lat młodzieńczych w rodzinnym Lwowie. Jej naturalną kontynuację stanowiła owocna działalność na rzecz swojej nowej „małej ojczyzny” w różnych organizacjach i stowarzyszeniach, w tym strukturach olsztyńskiego „Caritasu”, czy też społecznym ruchu na rzecz ochrony zabytków⁹⁹.

Wspominany Lucjan Czubieli, opisując swoje kontakty, m.in. z Warmińsko-Mazurskim Oddziałem PTTK, tak po latach wspominał znajomość z Krykiewiczami:

„Poznałem wiele osób związanych z PTTK, z ruchem przewodnickim, ze społeczną opieką nad zabytkami. Jedną z nich był lwowiak – Marian Krykiewicz. Architekt, wykładowca na Politechnice [Lwowskiej – przyp. R.S.], projektant wystawy światowej we Lwowie¹⁰⁰. W 1945 roku przyjechał do Olsztyna¹⁰¹. Poznałem go dzięki temu, że projektował też dla urzędu konserwatorskiego. Bliżej zaś, kiedy został przewodnikiem i społecznym opiekunem zabytków. Był nawet prezesem koła przewodników PTTK. Nasz kontakt był służbowo-przyjacielski. Kiedyś dowiedziałem się, że maluje. Wykazałem zainteresowanie, zostałem zaproszony do jego domu, zobaczyłem obrazy – akwarele, a na nich kwiaty, piękną architekturę. Zaproponowałem zorganizowanie wystawy, zrobiliśmy składankę fotografii, napisałem wstęp, zostało wydane. Państwo Krykiewiczowie cieszyli się ogromnie, cudowne starsze małżeństwo. Zapraszany byłem wielokrotnie do ich mieszkania, już nie służbowo tylko prywatnie. Jak

⁹⁹ Por. np. J. Sikorski, *Kresowiaci w kształtowaniu środowiska kulturalnego na Warmii i Mazurach*, w: *Tożsamość kulturowa społeczeństwa Warmii i Mazur*, red. B. Domagała, A. Sakson, Olsztyn 1998, s. 139–167; *Wilno-Olsztyn. Kontynuacje Tradycji Kulturalnej. Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie*, nr 38. *Filologia Polska*, red. A. Staniszewski, Olsztyn 1992.

¹⁰⁰ Chodzi tu o Targi Wschodnie we Lwowie – organizowaną dorocznie w latach 1921–1939 – międzynarodową wystawę przemysłową. Por. L. Czubieli, op. cit. s. 42. Autor podaje, że M. Krykiewicz projektował pawilony wystawowe XIV Targów Wschodnich we Lwowie, które odbyły się w dniach 1–16 IX 1934 r. Wiosną 1934 r. Dyrekcja Targów oraz magistrat Lwowa dokonały przeglądu technicznego wszystkich pawilonów wystawienniczych i terenu placu targowego. Wyremontowano wówczas i przebudowano, m.in. część tych obiektów – zob. A. Nikodemowicz, *Targi Wschodnie we Lwowie*, „Cracovia–Leopolis” 2011, R. XVII, nr 2, s. 5–7; A.A. Ostanek, *Targi Wschodnie we Lwowie i ich znaczenie polityczne oraz gospodarce dla miasta, regionu i Polski w świetle kwestionariusza w sprawie Targów Wschodnich” z 4 lutego 1928 roku*, „Rocznik Kresowy” 2017, R. III, nr 3, s. 119–144; <https://lwow.pl.ua/stulecie-targow-wschodnich-we-lwowie-czesc-5/>, dostęp: 12.07.2023.

¹⁰¹ Błędnie podana data. Małżeństwo Krykiewiczów, jak już wspomniano, przybyło z Krakowa do Olsztyna, w styczniu 1946 r.

nie chwalić się kontaktem i znajomością z tego rodzaju człowiekiem, z ludźmi tego formatu?”¹⁰².

ANEKS

Zestawienie „prac projektodawczych” wykonanych przez Mariana Krykiewicza w latach 1922–1960

Rok	Nazwa obiektu	Miejscowość (kraj)
1922	Projekt wytwórni drzewno-budowlanej	[Gmina] Zamarstynów pod Lwowem
1923	Projekt pawilonu wystawowego	Lwów
1928	Projekt wnętrza sklepu Wrońskiego	Lwów ul. Akademicka ^a
1929–1930	Projekty domków jednorodzinnych	Lwów, ul. Wulecka ^b
1931	Projekty domków jednorodzinnych dla bezrobotnych	Lwów-Kleparów ^c , Zamarstynów
1936	Szkic olejny 170 × 145 cm – Osiedle na terenie wiejskim	Lwów – Zamarstynów
1937	Projekt domu mieszkalnego	Lwów-Zamarstynów, ul. Lwowska ^d 27
1937	Szkic olejny 205 × 150 cm – Domek	[Lwów]
1938–1939	Szkic kompozycyjny 160 × 90 cm	[Lwów]
1942–1944	Projekty mebli	[Lwów]
1945	Projekty wyrobów intarsjowanych ^e	[Lwów]
1946	Szkic olejny – Zamek	Olsztyn
1948	Projekt pawilonu wystawowego OPN ^f	Olsztyn
1949	Szkice przekazane prof. Zygmuntowi Kamińskiemu ^g z Politechniki Warszawskiej	Olsztyn

¹⁰² Cyt. za: I. Lewandowska, op. cit., s. 216, 217.

^a Obecnie al. Tarasa Szewczenki.

^b Obecnie ul. Andrieja Sacharowa.

^c Kleparów (ukr. Клепарів) – obecnie dzielnica Lwowa w rejonie szewczenkowskim.

^d Obecnie ul. Замарстунівська (Zamarstynowska).

^e Intarsja – technika zdobnicza polegająca na wykładaniu powierzchni wyrobów drewnianych (głównie mebli), innymi gatunkami drewna, nierzadko barwionymi, bejcowanymi lub podpalanymi. Elementy wstawiane umieszcza się zamiast usuniętych fragmentów powierzchni danego przedmiotu.

^f Nie udało się rozszyfrować skrótu.

^g Zygmunt Kamiński (1888–1969) – prof. zw., grafik, malarz rysownik. W latach 1929–1931 oraz 1935–1937 dziekan Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. Po drugiej wojnie światowej, m.in. dziekan Wydziału Architektury (1945–1946) i kierownik Katedry Rysunku, Malarstwa i Rzeźby na tej uczelni (1955–1960). Autor wzoru godła państwowego Rzeczypospolitej Polskiej z 1927 r. – por. „Sylwetki Profesorów Politechniki Warszawskiej. Zygmunt Kamiński (1888–1969)”, nr serii 70, oprac. A. Jermakowicz, Pracownia Historyczna Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1990, w: https://bcpw.bg.pw.edu.pl/Content/840/PDF/sylw_prof_025.pdf, dostęp: 21.09.2023.

Rok	Nazwa obiektu	Miejscowość (kraj)
1950	Szkic olejny 95 × 75 cm – ul. Kopernika	Olsztyn
1952	Szkic olejny 75 × 35 cm – Dom Zdrojowy	Lądek Zdrój
1955	Szkic olejny 70 × 55 cm – Zdrojowisko	Lądek Zdrój
1956	Teka – Studia zabytków architektonicznych	Praga (Czechosłowacja)
1957	Teka – Olsztyn i inne miasta	
1958	Obraz olejny 95 × 65 cm – Działka	Olsztyn
1959	Obraz olejny 105 × 65 cm – Plac Pułaskiego	Olsztyn
1960	Szkic olejny 80 × 60 cm – Wnętrze. Studia i kompozycje	Olsztyn

Źródło: SARP OO. Dokumenty członkowskie M. Krykiewicza (brak sygnatury, materiały niefoliowane). Wkładka uzupełniająca do karty ewidencyjnej członka SARP, z 5 I 1961.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Olsztynie

Biuro Wystaw Artystycznych w Olsztynie 1958-1980, 1984-1985, sygn. 2755/224. Teka wystawy pt. *M. Krykiewicz – malarstwo i rysunek. WDK 9.04.1969-6.05.1969* (niefoliowana).

Biuro Wystaw Artystycznych w Olsztynie 1958-1980, 1984-1985, sygn. 2755/228. Wystawy okresowe 1969.

Urząd Wojewódzki w Olsztynie, sygn. 1253/8079. Akta osobowe M. Krykiewicza.

Urząd Wojewódzki w Olsztynie, sygn. 1253/9993. Akta osobowe M. Krykiewicza.

Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego

sygn. 2430. Teka akt osobowych Zygmunta Robla [1954-1960].

Archiwum Zakładowe Biura Projektów „BPBW” Sp. z o. o. w Olsztynie (dawniej: Wojewódzkie Biuro Projektów Budownictwa Wiejskiego w Olsztynie 1956-1976 oraz Biuro Projektów Budownictwa Wiejskiego w Olsztynie 1976-1992)

Akta pracownicze M. Krykiewicza (brak sygnatury)

Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział w Olsztynie

Dokumenty członkowskie M. Krykiewicza (brak sygnatury, materiały niefoliowane)

Źródła drukowane

Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich, t.8, Warszawa 1974.

Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej: 1919, 1930, 1948, 1950.

Jana Burgera Galicyjska Księga Adresowa obejmująca adresy fabrykantów, przemysłowców, przedsiębiorstw górniczych, artystów, kupców itp. posiadających swe zakłady w Galicyi. Zestawiona na podstawie wykazów urzędowych, Lwów 1896.

Mołdawa Tadeusz, *Ludzie władzy 1944-1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991 r.*, Warszawa 1991.

O wzmoczenie czujności rewolucyjnej. Uchwały Biura Organizacyjnego KC PZPR. Wyłącznie do użytku organizacji partyjnych, Warszawa, listopad 1949.

Okręg Mazurski, w raportach Jakuba Prawina. Wybór dokumentów. 1945 r. Przygotował do druku T. Baryła, Olsztyn 1996.

Przesiedlenie ludności polskiej z Kresów Wschodnich do Polski 1944-1947, red. S. Ciesielski, Warszawa 1999.

Sprawozdanie z działalności Okręgowej Komisji Opieki n/Zabytkami za rok 1969, w: *Spoleczna ochrona Zabytków*, red. T. Kufel, Olsztyn 1969.

III Plenum Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej 11, 12, 13 listopada 1949 r., „Nowe Drogi”, Warszawa 1949.

Prasa

„Gazeta Olsztyńska”

- 1976, nr 146, 147, 148, 151, 294;
- 1980, nr 181.

„Głos Olsztyński”

- 1969, nr 90.

„Polska Zachodnia”

- 1937, nr 271.

„
Warmia i Mazury”

- 1969, R. XV, nr 6.

„Życie Warszawy”

- 1976, nr 274.

Opracowania

Chłosta Jan, *Warmińscy duchowni. Ksiądz Augustyn Szarnowski*, „Studia Elbląskie” 2012, t. XIII.

Chojnowski Andrzej, *Piłsudczycy u władzy. Dzieje Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem*, Wrocław–Warszawa–Kra-ków–Gdańsk–Łódź 1986.

Czerniakiewicz Jan, *Przemieszczenia ludności polskiej z ZSRR 1944–1959*, Warszawa 2004.

Czubiel Lucjan, *Marian Krykiewicz – zasłużony działacz w ochronie zabytków*, w: *Społeczna Ochrona Zabytków*, red. T. Kufel, Olsztyn-wrzesień 1969 r.

Dywan Tomasz, *Od „szkoły berlińskiej” do secesji: przyczynek do architektury miejskich zakładów przemysłowych Lwo-wa w latach 1858–1914*, „Modus. Prace z historii sztuki” 2019, t. XIX.

Gieszczyński Witold, *Państwowy Urząd Repatriacyjny w osadnictwie na Warmii i Mazurach (1945–1950)*, Olsztyn 1999.

Górska Agnieszka, Kraus Anna, *Wybrana twórczość piśmiennicza architektów związanych z Politechniką Lwowską. Studium na podstawie badań zbiorów Biblioteki Politechniki Krakowskiej sprzed 1945 roku*, „Rocznik Bibliote-ki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 2020, R. LXV.

Hryciuk Grzegorz, *Polacy we Lwowie 1939–1944. Życie codzienne*, Warszawa 2000.

- *Przesiedlenia Polaków z Kresów Wschodnich II RP 1944–1946*, w: *Ziemie Zachodnie – historia i perspektywy*, red. W. Kucharski, G. Strauchold, Seria „Konferencje Ośrodka «Pamięć i Przyszłość», t. II, Wrocław 2011.

- *Radziecki aparat bezpieczeństwa (NKWD i NKGB) wobec „nacjonalistycznego podziemia polskiego” na zie-miach wschodnich II RO – casus Galicji Wschodniej i Wołynia 1944–1946*, w: *Sowieci a polskie podziemie 1943–1946. Wybrane aspekty stalinowskiej polityki represji*, red. Ł. Adamski, G. Hryciuk, G. Motyka, Warsza-wa 2017.

Kietliński Marek, *Liga Przyjaciół Żołnierza w Białymstoku w latach 1945–1962*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 2000, t. XIII.

Kirszak Jerzy, Polak Bogusław, Polak Michał, *General broni Władysław Anders 1892–1970. Czyny i pamięć*, Warszawa 2022.

Klimecki Michał, Karpus Zbigniew, *Walki o Lwów w listopadzie 1918 r. i wojna polsko-ukraińska. Bezpieczeństwo ludności polskiej, żydowskiej i ukraińskiej w stolicy Galicji*, Toruń 2020.

Kopiczko Andrzej, *„Caritas” w diecezji warmińskiej w latach 1945–1950. Zarys problematyki*, w: *Służyć Bogu w czło-wieku*, red. P. Zięba, Olsztyn 2015.

- *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1996.

Kowalski Janusz, *Czasopisma działkowe do roku 1949*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1988, t. XXVII, nr 3.

Korc Ewa, *Zmiany administracyjno-terytorialne na obszarze byłych Prus Wschodnich ze szczególnym uwzględnieniem województwa olsztyńskiego*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1997, nr 1.

Kronika Olsztyna 1945–1950. Zapisał i wydał A. Wakar, Olsztyn 1972.

Lesiakowski Krzysztof, *Mieczysław Moczar „Mietek”. Biografia polityczna*, Warszawa 1998.

Lewandowska, *Konserwatorskie zwierzenia. Rozmowy z Lucjanem Czubielem konserwatorem zabytków w Olsztynie 1956–1993. Wywiad–rzeka. Materiały źródłowe*, Olsztyn 2015.

Łukaszewicz Bohdan, *Raptularz miejski. Olsztyn 1945–2005*, Olsztyn 2006.

Marecki Józef, *Konwent Kapucynów we Lwowie-Zamarstynowie (1903–1946)*, „Folia Historica Cracoviensia” 1996, vol. 3.

- Mataniak Mateusz, *Urząd Wojewódzki w Krakowie w początkach powojennej działalności (styczeń – grudzień 1945 r.). Organizacja–kompetencje–personalia*, w: *Dzieje biurokracji*, t. VI, red. T. Bykowa, A. Górak, G. Smyk, Lublin 2016.
- Nikodemowicz Aleksander, *Targi Wschodnie we Lwowie*, „Cracovia–Leopolis” 2011, R. XVII, nr 2.
- Odziemkowski Janusz, *Piechota polska w wojnie z Rosją bolszewicką 1919–1920*, Warszawa 2010.
- Ocaleni z „niehumanitarnej ziemi”, oprac. P. Kowalski, A. Ossowski, A. Sitarek, Łódź 2012.
- Ostanek Adam Adrian, *Dowództwo Okręgu Generalnego „Lwów”, czyli o początkach terenowej organizacji w Małopolsce Wschodniej (1919–1921)*, „Historia i Świat” 2014, nr 3.
- *Targi Wschodnie we Lwowie i ich znaczenie polityczne oraz gospodarcze dla miasta, regionu i Polski w świetle kwestionariusza w sprawie Targów Wschodnich” z 4 lutego 1928 roku*, „Rocznik Kresowy” 2017, R. III, nr 3.
- Piłatowicz Józef, *Politechnika Lwowska w dwudziestolecium międzywojennym*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1991, t. XXXVI, nr 1.
- Plotek Marcin, *Trudne początki. Okręg Mazurski 1945–1946*, Dąbrówno 2011.
- Politechnika Lwowska 1844–1945*, red. R. Szewalski [et al.], Wrocław 1993.
- Rzepecki Jan, *Sprawa Legionu Wschodniego 1914 roku*, Warszawa 1966.
- Sikorski Jerzy, *Kresowiaci w kształtowaniu środowiska kulturalnego na Warmii i Mazurach*, w: *Tożsamość kulturowa społeczeństwa Warmii i Mazur*, red. B. Domagała, A. Sakson, Olsztyn 1998.
- Smotrecki Henryk, *Zarys historii wojennej 39-go Pułku Strzelców Lwowskich*, Warszawa 1929.
- Sokołowski Franciszek, *Z badań nad administracją Okręgu Mazurskiego 1945–1946*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1974, nr 3.
- 60 lat Oddziału Olsztyńskiego PZITB 1949–2009*, [oprac. J. Stadnik], Olsztyn 2009.
- Tomkiewicz Ryszard, *Ułomna samorządność Polski Ludowej. Warmia i Mazury 1945–1990*, Olsztyn 2016.
- Wakar Andrzej, *Administracja publiczna*, „Rocznik Olsztyński” 1964, t. VI [druk: Olsztyn 1966].
- Wilno-Olsztyn. Kontynuacje Tradycji Kulturalnej. Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie*, nr 38. Filologia polska, red. A. Staniszewski, Olsztyn 1992.
- Winiarska Katarzyna, *Jedna i dwadzieścia opowieści pędzłem*, „Podkarpacki Informator Kulturalny” marzec–kwiecień 2013, nr 84.
- Wnuk Rafał, *„Za pierwszego Sowietą”. Polska konspiracja na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej (wrzesień 1939 – czerwiec 1941)*, Warszawa 2007.
- Wowczak Jerzy, *Jan Sas-Zubrzycki. Architekt, historyk i teoretyk architektury*, Kraków 2017.
- Wróbel Janusz, *Uchodźcy polscy ze Związku Sowieckiego 1942–1950*, Łódź 2003.
- Wyszowski Andrzej, *Pięćdziesięciolecie PTTK na Warmii i Mazurach*, „Jantarowe Szlaki” 1996, R. XXXIX, nr 4.
- Żebrowski Waldemar, *Mieczysław Moczar w Olsztyńskim. Działalność polityczna i jej skutki w latach 1948–1952*, Olsztyn 2002.
- Zamiatała Dominik CMF, *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945–1950*, Lublin 2000.
- Żyromski Stanisław, *Procesy migracyjne w województwie olsztyńskim w latach 1945–1949*, Olsztyn 1971.
- Źródła internetowe**
- <https://pochodzimyzelwowa.pl/krykiewicz-zygmunt/>, dostęp: 05.07.2023.
- <https://www.ppoz.pl/czytelnia/historia-i-tradycje/Lwowska-Stacya-Ogniowa/idn:1618>, dostęp: 05.07.2023. <https://www.lwow.home.pl/teatrwielki.html>, dostęp: 05.07.2023.
- <https://docplayer.pl/211459299-We-lwowie-od-1-pazdziernika-18-do-1-pazdziernika-za-czas-lwow-nakladem-towarzystwa-przyjaciol-uczacej-sie-mlodziezy.html>, dostęp: 05.07.2023.
- <https://polskiecmentarzefrycje.up.krakow.pl/cmentarz/2>, dostęp: 05.07.2023.
- <https://pracezbankowosci.szczecin.pl/historia-banku-pko-bp/>, dostęp: 25.07.2023.
- Popławski Zbysław, *Gimnazja na odłączonych ziemiach Małopolski Wschodniej* – <https://www.lwow.com.pl/semper/gimnazja.html>, dostęp: 22.07.2023.
- „Haliczanin”. *Kalendarz powszechny zastosowany do potrzeb wszystkich mieszkańców Małopolski i Kresów Wschodnich na Rok Pański 1933*, [Lwów 1932], – https://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/319712/PDF/NDIG-CZAS013783_1935_001.pdf, dostęp: 11.09.2023.
- <https://www.zck-krakow.pl/locator>, dostęp: 22.07.2023.
- W piętnastą rocznicę czynu sierpniowego 1914 –6 sierpnia –1929*, Lwów 1929. Nakładem Komitetu Redakcyjnego, red. S. Rayski, kom. red.: J. Lachowski, M. Krykiewicz, S. Karasiński, druk: Drukarnia „Mieszczkańska” we Lwowie. – <https://obc.opole.pl/dlibra/publication/10712/edition/9771/content>, dostęp: 09.09.2023.
- https://www.sarp.pl/pokaz/historia_sarp.1833/, dostęp: 07.08.2023.
- <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/636276>, dostęp: 16.10.2023.

<https://not.org.pl/o-not/historia>, dostęp: 16.10.2023.

https://www.archimemory.pl/pokaz/marian_krykiewicz,14459, dostęp: 20.10.2023.

<https://www.msw-pttk.org.pl/historia/historia.html>, dostęp: 23.10.2023.

<https://radioolsztyn.pl/70-lecie-oddzialu-warminsko-mazurskiego-pttk/01256657#jp-carousel-256660>, dostęp: 23.10.2023.

https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=5257, dostęp: 24.10.2023.

https://msipmo.olsztyn.eu/zck/?gmap=gp1&bbox=7466514.676309795,5962252.559117349,7468538.213690204,5963135.210882653&utm_source=iMapClient&utm_medium=startPanel&utm_campaign=MSIP-MOZCK2016, dostęp: 09.07.2023.

<https://lwow.pl.ua/stulecie-targow-wschodnich-we-lwowie-czesc-5/>, dostęp: 12.07.2023.

Sylwetki Profesorów Politechniki Warszawskiej. Zygmunt Kamiński (1888-1969), nr serii 70, oprac. A. Jermakowicz, Pracownia Historyczna Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1990 –https://bcpw.bg.pw.edu.pl/Content/840/PDF/sylw_prof_025.pdf, dostęp: 21.09.2023.

<https://not.olsztyn.pl/o-nas/>, dostęp: 16.10.2023.